This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
  Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
  Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
  Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
  Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på `http://books.google.com`

839.69
G88W

B 972,580

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN · LIBRARIES · 1817

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN · LIBRARIES · 1817

UDSIGT

OVER

DEN NORDISKE OLDTIDS HEROISKE DIGTNING,

TRE FORELÆSNINGER

AF

SVEND GRUNDTVIG.

KØBENHAVN.
GYLDENDALSKE BOGHANDEL (F. HEGEL).
TRYKT HOS J. H. SCHULTZ.
1867.

839.69
G88w

Director
Meyer
1-2-47
57461

Disse tre forelæsninger, skriftlig udarbejdede til og i forkortet form mundtlig holdte ved den konkurrense, der i foråret 1863 åbnede forfatteren adgang til en akademisk lærerplads i nordisk filologi ved Københavns universitet, ere forhen trykte i „Nordisk universitets-tidsskrift“, 9de årgang, 4de hefte (Upsala 1865). De fremtræde her væsenlig uforandrede, kun bedre korrigerede og med nogle få og små ændringer.

Forfatteren vover at tro, at den literær-historiske betragtning af Nordens oldsagn, Nordens forhistoriske poetiske literatur, som her for første gang — om end i sammentrængt korthed og i populær form — er forsøgt gennemført, vil kunne yde en brugbar ledetråd gennem vor oldtids skönneste, men ikke mindst vildsomme egne og derved blive frugtbar ikke alene for den fremskridende videnskabelige erkendelse, men også for den digteriske og kunstneriske anvendelse og den folkelige tilegnelse af vor oldtids åndelige skatte, og han må derfor ønske dette lille skrift en vid ubredelse og en gunstig modtagelse i alle Nordens lande.

Juni 1867.

S. G.

I.

Det æmne, for hvis behandling jeg må udbede mig Deres velvillige opmærksomhed i denne og to følgende timer, er den nordiske oldtids heroiske digtning, Norden's natjonale sagnpoesi.

Dette æmne er af et så overordenlig stort omfang og i mine öjne af en så indgribende vigtighed, at det ikke kan være min tanke at ville udtömme det i løbet af nogle få korte timer. Men dette æmne både tilsteder og fortjener at behandles i mundtligt foredrag på mere end én måde, af hvilke den ene ikke gör den anden overflødig. Det fortjener tilvisse at göres til genstand for den nöjeste, i alle enkeltheder indtrængende betragtning og prøvelse; men allerførst trænger det til at stilles i den rette belysning, at opfattes rigtig i sin helhed og almindelighed. Ti for ikke at tabe tråden i den store mangfoldighed, må vi under al syslen med det enkelte stadig beholde helheden for öje; og hin syslén kan kun göre krav på deltagelse i samme grad, som vi forud have vished for eller dog grundet håb om, at den kan lede til et overskueligt resultat, et bestandig voksende udbytte af videnskabelig betydning. Hertil skulde da dette foredrag sigte, ved at give et foreløbigt orienterende overblik over det hele æmne: en udsigt over den

nordiske oldtids heroiske digtning i dens totalitét, en udsigt over dens væsen og dens kilder, dens indhold, dens form og dens idéer.

For at kunne gå ud fra det mere til det mindre bekendte, må vi endnu her i Norden først vende os mod syd. Af Grækernes natjonale sagnpoesi fremgik både det græske kunstepos og den græske tragedie, og disse bragte deres egen forudsætning: den oldgræske folkedigtning, aødernes sange, i forglemmelse. För de homeriske digte bleve til, havde mangfoldige sangere fra alle Grækenlands egne besunget ethvert af de enkelte sagn, enhver af de sagnhelte og af de helteslægter, der optræde i kunstdigtningen. Den hele kreds af oldsagn var alt dannet og var vel også bleven hele det græske folks ejendom, forinden den optoges og udvikledes til den verdensberömte oldgræske natjonale kunstpoesi. Og denne blev, fornemmelig i sin episke fremtrædelsesform, hele folkets ejendom og fortrængte af folkets minde de ældre folkelige forarbejder, af hvilke den var udsprungen.

Anderledes i det gamle Norden. Vore landemærker bleve aldrig gennemströmmede af den brede episke flod, der i sig optog alle de mindre vandløb, og hvis frugtbare bredder bedækkedes af kunstens og digtningens vidunderlige blomsterflor. Vore sagnkilder dannede vel rislende bække og brusende elve, men samlede sig aldrig til en sådan vældig ström. De udtörredes dog ikke; endnu bringe de os deres rene læskende drik. At her i Norden aldrig udviklede sig en sådan enten episk eller dramatisk kunstdigtning, udsprungen af den folkelige sagnpoesi og gennemströmmende det hele folk, det er en kendsgerning, hvad enten vi så ville betragte det alene som en følge af ydre omstændigheder, som begrundet i en voldsom afbrydelse af

oldtidslivets organiske udvikling, fremkaldt ved de med kristendommen indtrængende nye idéer og nye livsformer og livsformål, eller vi — hvad jeg ansér for rettere — ville søge hovedårsagen hertil i folkets egne naturlige anlæg og i dets historiske bestemmelse, der forbød det så tidlig at udtömme sin kraft ved alt i oldtiden at gennemløbe den hele kulturbane.

Det er iöjnefaldende, at der indenfor den hedenske tid her i Norden har været ganske lignende forudsætninger tilstede som de, hvoraf den græske kunstpoesi udgik. Også de nordiske folk, så vel som alle folkene af den store gotiske stamme, havde i en mængde af enkelte kvad udviklet en overordenlig rigdom af lignende oldsagn om helte og helteslægter, og disse sagn vare gennem digtningen blevne fælles folkeejendom for hele den nordiske, tildels endog for hele den gotiske stamme. Sangbunden var tilstede, på stof fattedes det ikke, så lidt som på idéer, sproget, og da i særdeleshed det poetiske sprog, var rigt og kraftig udviklet, og folket havde víst sig i besiddelse af rige anlæg til en sig i ord og rytmer udfoldende kunst, det indre liv var udviklet nok til at kunne yde den fineste tegning, og det ydre liv frembød kraftige farver i mængde; men dog er det som sagt en kendsgerning, at ingen gren af den nordiske folkestamme udfoldede en til den græske svarende natjonal kunstpoesi. En følge heraf var det, at hine primitive sange, aldrig afløste og fortrængte af en i dem rodfæstet kunstdigtning, vedbleve at leve i mindet, dels i den gamle rytmiske, dels i en af denne umiddelbart fremgået prosaisk sagnform, indtil det blev én af den vågnende nordiske videnskabeligheds første opgaver at føre dem i pennen, dels som digt, dels som historie, mest dog opfattede som det sidste.

Når vi da tale om vor oldtids natjonale sagnpoesi, om

dens heroiske digtning, så kunne vi ikke indskrænke vor betragtning til de lævninger, vi endnu have tilbage af oldkvadene selv, men må udstrække den til alle bevarede oldsagn i bunden og ubunden stil. Oldsagnet, det heroiske sagn, kan ikke tænkes, uden med det samme at tænke den heroiske digtning, ikke alene fordi sagnet kun igennem digtningen er kommet til os, — det er da en rent ydre omstændighed, — men også og især fordi sagnet som det foreligger ikke kunde være kommet til os på anden måde, eftersom det selv er denne digtnings produkt, og det ganske uansét, om der bagved sagnet og digtningen ligger et besunget faktum eller ikke; ti hele sagnformen, sagnets bygning og dets reale indhold er lige så fuldt en digtningens skabning som dets sangform er det.

At alle vore oldsagn grunde sig på en oldtidsdigtning, der er deres eneste kilde og eneste hjemmel, derom hersker ingen uenighed mellem de lærde, der i den nyeste tid have underkastet disse oldsagn en grundig drøftelse. P. E. Müller siger (Sagabibl. II, 16): „Vi kunne med sikkerhed antage, at vi have intet oldtidssagn, uden hvad der har været digteræmne.“ N. M. Petersen udtrykker dette kort og godt således (Danm. hist. i hedenold, 2den udg. I, 309): „Alle oldtidens sagn grunde sig oprindelig på oldtidssange.“ Det samme siger H. M. Velschow i fortalen til Notæ uber. in Saxonem (p. LIX): „Nullum dubium adest, ... ex antiquo tempore nullam nos habere fabulam, quæ non antea carminis forma vestita fuerit.“ Denne sætning tör vi da vel her betragte som en given, forud bevíst grundsætning, hvorfra vi kunne gå ud. Det gælder da kun om at gå den rette vej og göre den rigtige anvendelse af den.

Jeg må da her straks vove at udtale den anskuelse,

at man ikke hidtil har rettelig draget og taget konsekvenserne af den almenerkendte grundsætning: at vore oldsagn have deres kilde i en oldtidsdigtning, den man vel må være enig om at kalde den heroiske. Man har nemlig ikke fastholdt dennes væsensbestemmelse som digtning, eller man har undervurderet denne digtnings poetiske skaberkraft; ti man har opfattet og behandlet den som hvad man har kaldt „en blanding af myte og historie.“ Af de nordiske lærde, som have behandlet eller benyttet oldsagnene, have nogle taget mere, andre mindre til indtægt for historien og samtidig henvíst mindre og mere deraf til myten, og det ikke alene således, at man har antaget nogle oldsagn som de foreligge for at tilhøre den ene, andre for at tilhøre den anden af disse kategorier, men således, at man ved en kritisk analyse har villet opløse ett og samme sagn i mytiske og historiske dele. Heri ser jeg en miskendelse af poesiens væsen. Vor heroiske digtning er sand poesi; den er derfor ingen blanding af myte og historie, hvad den ganske vist måtte være, dersom den ved en sådan — man kalde den nu kemisk eller mekanisk — analyse skulde kunne lade sig opløse og genfremstille i sine bestanddele. Digtningen er som sand poesi en organisk enhed, der ikke således lader sig opløse.

Men hvad der er vist og sandt og hvad da tildels har foranlediget misforståelsen, det er dette: at den heroiske digtning er i alle måder et mellemled imellem myte og historie. Det er den for det første ved sine æmner, heltesagnene, der træde i en forhistorisk histories sted; den er det for det andet ved sin digteriske karaktér, der anviser den sin plads imellem den mytiske og den historiske digtning; den er det for det tredje ved sin tilblivelsestid, der falder imellem mytedigtningens og den historiske digt-

nings, og den er det for det fjerde derved, at det heroiske som tankebestemmelse ligger imellem myte og historie. Til at oplyse det første må det være mig tilladt at benytte et billede. Vi kunne, stående på historiens faste jordbund, sammenligne den heroiske digtning med havet, der skyller for vor fod; den nærmeste overskyllede strandbred afgiver ikke nogen skarp grænselinje til nogen af siderne (så lidet som man endnu har formået at vise den grænselinje, der for eksempel skiller Regner Lodbrogs historiske fra hans poetiske eksistens); men uden for denne flakke halvhistoriske strandbred strækker digtningens hav sig så langt tilbage som öjet rækker og sammensmelter i horisonten med mytens himmelhvælving. Havet er dog hverken jord eller himmel eller en blanding af begge; den heroiske digtning er hverken myte eller historie. Dette billede betegner nærmest digtningens æmner. Nu det andet: dens poetiske karaktér. Fra mytedigtningen adskiller den sig derved, at det er ikke gudelivet, men menneskelivet, den besynger; men den berører myten derved, at den går ud fra en hedensk-mytisk betragtning af tilværelsen, som da får indflydelse på den hele opfattelse af personer og begivenheder, så at også guddommen umiddelbart griber ind i handlingen. Med den historiske digtning har den det tilfælles, at den låner skildringen af sine personligheder og begivenheder fra virkelighedens verden; men den adskiller sig bestemt fra den historiske oldtidsdigtning — skjaldenes sange for konger og jarler — derved, at medens denne besynger menneskene og deres bedrifter, så besynger den heroiske digtning mennesket og dets skæbne. Hvad det tredje, dens literærhistoriske plads, dens tilblivelsestid angår, da må det være nok at bemærke følgende. Vi kunne ikke tvivle om — hvad også en nöjere undersøgelse

lærer —, at her som overalt har religjonen, trosmyten, gudelivet været det første og ældste æmne for folkets digtning. Og lige så vist er det, at den historiske digtning fra oldtiden: skjaldesangen fra 9de og 10de århundrede, med historisk påvislige æmner, anledninger og forfattere, er yngre end den heroiske digtning, som den desuden (ved digterbillederne) udtrykkelig forudsætter. Som digtning (literatur) ligger den da imellem den mytiske og historiske; ti der kan aldeles ingen tvivl være om, at den heroiske digtning som helhed tilhører selve den tid, som man har kaldet „den heroiske periode", det vil sige: at den er ældre end 9de århundrede. Dette skal jeg dog ikke her gå nærmere ind på, men gå over til at omtale den fjerde måde, hvorpå den heroiske digtning viser sig som et mellemled imellem myte og historie, nemlig den foreløbige påvisning af det heroiskes plads som tankebestemmelse.

Trods alle afskygninger i herosbegrebet hos de forskellige folk, slår det dog allevegne til, at heroerne betegne et mellemtrin imellem guder og mennesker, om de end hos ett folk stå nærmere ved den ene, hos et andet nærmere ved den anden side. Ethvert folk, som har sine egne guder, har også sine heroer, og deres plads er overalt begrebsmæssig og — om man så kan sige — historisk mellem guder og almindelige mennesker, mellem myte og historie. Også den eneste sande guds jordiske folk, Jøderne, har på sin vís sine heroer: først patriarkerne, hyrderne Abraham, Isak og Jakob (med modsætningen Esav), så lovgiveren Moses og præsten Aron, og endelig alle de kæmpende heroer: Josva og alle dommerne indtil Samson, der slutter rækken, svarende til Grækernes Herakles og til vor Starkad. Også hos Kristenfolket kommer herosbegrebet i særegen form til syne i apostlerne og martyrerne, kirkens

lidende og stridende helgene. Overalt have disse heroer med al indbyrdes forskellighed det tilfælles, at de både begrebsmæssig og historisk indtage en egen betydningsfuld plads imellem guddommen og den almindelige menneskelighed. Og de egenlig typiske, ideale heroer have endvidere det tilfælles — hver især for det folk, de tilhøre —, at de gennem alle kommende tider stå som dets menneskelige idealer, med hvilke folket med stolthed regner sig i slægt.

Jeg har her alene villet angive heros- eller heltebegrebet i dets almindelighed, altså kun for så vidt det finder anvendelse på den græske lige-så fuldt som paa den nordiske heros. Min opfattelse af den nordiske oldtids heltebegreb i dets særegenhed, navnlig ligeover for det græske, skal jeg forsøge at hævde, hvor jeg i den sidste af disse tre forelæsninger kommer til at dvæle ved vor heroiske digtnings idéer. Denne min opfattelse er jeg så meget mere forpligtet til at hævde, som jeg her ingenlunde kan samstemme med den natjonale videnskabs tyske heros, Jakob Grimm, der synes mig på en utilbørlig måde at sammenblande det nordiske (og germaniske) heltebegreb med det græske. Jeg er enig med ham i den sætning, hvorfra han går ud (Deutsche mythologie, s. 315): „Zwischen gott und dem menschen besteht eine stufe, auf der sich beide einander vermitteln, das göttliche wesen den irdischen dingen näher gerückt, die menschliche kraft verklärt erscheint ... Wie im standesverhältnis der edle zwischen dem könig und freien, so steht der held zwischen gott und dem menschen.“ Men jeg må i min opfattelse af det nordiske heltebegreb allerede skille mig fra ham, når han tilföjer: „Aus den edlen gehen könige, aus den helden götter hervor.“ Ej heller kan jeg følge ham i et ud-

sagn som dette (smstds s. 318): „Was ist die ursache dieser erhebung und steigerung menschlicher natur? anfangs immer, so viel ich sehe, ein verhältnis leiblicher verwandtschaft zwischen einem gott und dem geschlecht der menschen, die helden sind epigonen der götter, ihr geschlecht rührt von den göttern her.“ Endnu mindre kan jeg da samstemme med ham, når han siger (smstds s. 356): „Sind die helden von einer seite betrachtet vergötterte menschen, so dürfen sie zum widerspiel auch als vermenschte götter angesehn werden, und es geht auf eins hinaus zu behaupten, der vom gott erzeugte sohn und enkel habe halbgöttliche natur erlangt, oder der in ihm wiedergeborne gott nur einen theil seiner alten macht behauptet. Wir sind befügt in einzelnen helden einen niederschlag alter götter und eine nur in weiterem kreise fortgesetzte ausbreitung des göttlichen ugrundes, der sich bereits in mehrere götter gespaltet hatte, anzunehmen.“ Hele denne indisk-græske halvgudeteori har efter min overbevisning ikke hjemme i vort Norden. Den passer ikke på vore heroer, hvad jeg herefter på sit sted skal komme tilbage til. Allerede her måtte jeg dog foreløbig berøre denne mytiserende tendens, der er almindelig blandt de tyske lærde, der have beskæftiget sig med deres og vor oldtids heroiske digtning. De have således, for at nævne et eksempel, pint sig med at udfinde, hvilken af guderne Sigurd Fåfnesbane egenlig måtte siges at repræsentere, af hvem han var en „emanatjon“: Odin, Thor, Balder eller Fröj? Wilh. Müller forfægter i sit skrift om Niflungsagnets mytologiske forklaring den sidste mening; han holder på Fröj og ser da i Sigurds helteliv en dyb allegorisk indklædning af naturens veksel i årstiderne, denne sublime idé, hvorom de forskelligste folks myter og oldsagn

— hvis man tör tro mytologerne — fornemmelig dreje sig. Denne mytiserende tendens er i forhold til vor heroiske digtning videnskabens Skylla; vi må nu kaste et blik på dens Karybdis.

Medens man i Tyskland har været tilböjelig til også på dette område at glemme jorden over himlen, så har man, som mig synes, i vort Norden ved betragtningen og behandlingen af vore oldsagn holdt sig for meget til jorden og dens prosaiske virkelighed og derfor taget altfor håndfast på denne mellem himmel og jord, mellem myte og historie, svævende digtning. Man har, som jeg för antydede, ment ved en kritisk behandling at kunne afvinde den en skat af ren sand historie. Dette er det andet skær, som vi efter min mening må søge at undgå, det er den nysnævnte videnskabens Karybdis: den historiserende tendens. Lige så tiltrækkende som den mytiserende retning er for den filosfisk konstruerende, spekulative ånd, lige så tiltalende er den historiserende retning for den kritisk opløsende og prøvende forstand,

Hvilke konsekvenser man vil drage af den almindelig anerkendte grundsætning, hvorfra vi gik ud: at alle vore oldsagn grunde sig på en oldtidsdigtning; og at de kun igennem denne digtnings poetiske behandling ere komne til os, — det beror jo væsenlig på, hvilken forestilling man i det hele har om sand poesi. Der gives jo folk, og det også lærde folk, der ikke synes at have noget höjere begreb om poesi, end at den er sådan en blanding af lidt sandt i en hel del lögn. Det sande er da det, som ikke er poetisk, og det er kærnen; det usande, det poetiske, det er skallen. Således siger den lærde Nordmand P. A. Munch i sin fremstilling af „Nordmændenes ældste gude- og helte-sagn“ (2den udg. s. 95): „De begivenheder, hvorom

kun dunkle sagn ere tilbage, udsmykkes i tidens løb med allehånde fabler... En sådan sagntid, hvor menneskene i visdom, styrke og skönhed ere halve guder, plejer man at kalde den heroiske. De fleste heroiske sagn have en historisk kærne, der som oftest ved en skönsom forklaring temmelig sikkert kan udfindes.“ Også mange lærde mænd med et bedre begreb om poesi have dog ladet sig forlede til i gerningen at gå ud fra en lignende betragtningsmåde; og mellem dem kan jeg ikke undslå mig for at nævne så berömmelige navne som P. E. Müller og N. M. Petersen.

Men når man dog — som også jeg tror, med rette — går ud fra, at de i oldsagnene, altså i den heroiske digtning, optrædende personer og skildrede hændelser have haft historiske, det er faktiske forbilleder og grundlag, når denne digtning så at sige er en i poesi oversat historie, hvorfor skulde man så ikke kunne oversætte den tilbage til historie? Hvorfor kan man ikke få den sande historie frem, ved af det heroiske sagn at beholde, hvad der lader sig forlige med den jævne menneskeforstand, og da enten at bortkaste alt det vidunderlige og overnaturlige eller — hvis det vilde efterlade tomme huller — da omsætte det ved hjælp af en „skönsom forklaring“ i prosaisk stil, så man af en ildspyende drage gör en farlig menneskelig fjende, af en gud en klog konge eller en snedig præst? Hvorfor kan man ikke det? Hvorfor bliver det, man således får ud, aldeles vilkårligt og værdiløst? Svaret er, at én organisme ikke på mekanisk vís kan forandres til en anden. En orm kan blive til en sommerfugl; men sommerfuglen bliver ikke orm igen, fordi man river vingerne af den. Historien kan blive poesi, men poesien kan ikke atter göres om til historie. Så sandt som da vor oldtids

heroiske digtning er ægte poesi, hvori idé og stof ere sammensmeltede til en organisme, levende i og med hinanden som sjæl og legeme, så lader den sig ikke omskabe til historie. Man kan pine livet af den; men man kan ikke pine sand historie ud af den. Dersom derimod denne digtning kun ved en række af figurlige talemåder — ordhieroglyfer — og en del overdrivelser adskilte sig fra sit reale grundlag, så kunde det tænkes muligt efter en given metode — som når man har nöglen til en sifferskrift — at føre den uskadt tilbage til dette grundlag, så den, afklædt alle sine forlorne prydelser, atter stod i sin historiske nøgenhed.

Til at belyse denne miskendelse af denne som af enhver sand digtnings poetiske natur håber jeg i den næste time at skulle give positive bidrag ved at påvise sagnenes hele poetiske bygning, der ikke kan være bleven til, uden at det historiske stof må være blevet behandlet ikke blot med en ægte digterisk frihed, men også med en virkelig poetisk skaberevne, der afskærer muligheden af denne art smålig restitutjon. Vi må dog endnu her dvæle lidt ved den historiserende metode. Dennes første opgave ligeover for oldsagnene er da at få dem „ordnede“, det vil sige: bestemte i henseende til sted og til tid. Tidsbestemmelsen, kronologien, spiller her den störste rolle, og den støtter sig, i mangel af andet, på de gamle genealogier. Men de ville aldeles ikke stemme overens, og kritiken er desuden nu vidende om, at de for en stor del ere vilkårlig lavede fra først af. Enhver ny forsker bygger da med megen möje nye heroiske genealogier og støtter derpå en ny forhistorisk kronologi. Konger og fyrster, der ere døde for mere end tusind år siden, indsættes og afsættes med nye årstal og nye riger. „Man kan da ikke behandle

konger som podekviste", siger N. M. Petersen (Danm. hist. i hedenold I, 134); men man gör det alligevel, han selv så fuldt som andre. Endnu den nyeste, den lærdeste, den opfindsomste nordiske oldhistorieforsker siden P. F. Suhm, Nordmanden P. A. Munch, har således for nylig oprettet nye forhistoriske monarkier i vort Norden, som ingen för har drömt om, og som jeg er bange for ingen herefter vil tro på.

Denne stræben efter at udvide historiens enemærker og at knytte digtning til virkelighed ved hjælp af slægtregistre, den er meget gammel her som andensteds. Det kunde næsten se ud, som om vor heroiske digtning selv havde anvíst denne vej og derved, da den lå på sit yderste, selv havde indsat historien til sin arving. Men det er nok snarere den unge arving selv, der har forfattet det testamente, den fortegnelse over den heroiske digtnings ind- og og ud-bo, som vi have et stykke af i Hyndluljóð (der dels er ukomplet, dels blandet med et andet, rent mytisk digt: „Völuspá hin skamma"). I en mytisk ramme har her været indfattet et register og en stamtavle over de heroiske slægter: Skjoldunger, Skilfinger, Ynglinger, Ylfinger, Volsunger, Gjukunger, Arngrimssönner og flere bekendte og ubekendte, ned til Ivar Vidfadme og Harald Hildetand. Dette kvad tilhører uden tvivl den historiske dæmringstid i 9de århundrede og er da i sig selv hverken mytisk eller heroisk, men det ældste bevarede historiserende forsøg. Det er ganske vist af megen interesse som et register over de heltesagn, der på digtningens vinger omsvævede forfatteren; men den tråd, han har trukket igennem dem, er kun en dårlig ledetråd: den familieforbindelse, hvori han sætter alle disse helte og helteslægter, med Skjoldungen Halvdan den gamle til stammefader, den er ganske vist

aldeles vilkårlig, uden hjemmel i en udbredt folkelig forestilling. Hyndluljóð strider for så vidt imod hele den heroiske digtnings ånd, så vel som imod den ældste påvislige historiske opfattelse og stiller det hele på hovedet, ved at lade alle helteslægterne skyde ud fra én rod, — der endda sættes midt ind i en enkelt af de samme ætter, medens dog ellers de ældste historiske skjalde søge enheden i gudernes verden, — hvorimod den gamle halvhistoriske og halvheroiske opfattelse lader ætterne tilsidst samle sig og ende i heltelivets sidste repræsentanter (Ivar Vidfadme, Harald Hildetand, Regner Lodbrog), hvilket er lige det omvendte af, hvad Hyndluljóð gör. Desuagtet ser P. A. Munch (Det norske folks historie I, 197) i Hyndluljóð en „hovedkilde, hvilken mest passende kan benyttes som udgangspunktet for fremstillingen af vor sagnhistorie.“

Inden udgangen af det 9de århundrede digtede Thjodolv fra Hvin sit genealogiske kvad Ynglingatal, og i det 10de Eyvind skáldaspillir sit Háleygjatal, og ved samme tid dannedes vist Skjoldungrækken Langfeðgatal, der vel også ligesom de andre engang har været på vers. Det har da nok især været de ældste historiske, især norske hofskjalde, der således gave sig af med dels at samle dels at lave heltegenealogier, hvorved de banede — eller man kunde også sige: vildede — vejen for alle senere historieskrivere og historieforskere fra Are frode, Snorre og Sakse gennem Torfæus og Suhm ned til den dag i dag er. Det er så vel 1000 år, der har været tømret på den bygning, men den er endnu langt fra at være færdig, den bliver det vist næppe, för Danaidernes kar er fyldt.

Mellem disse skær, mellem den mytiserende anskuelses Skylla og den historiserende anskuelses Karybdis, lige langt fra den sydlige idealismes mytiske luftkasteller og den nord-

iske realismes historiske korthuse, må vi styre vor kås, for at nå en sand beskuelse af vor oldtids heroiske digtning, der skal tages for hvad den er og hverken bringes i de tyske lærdes lange, eller i de nordiske lærdes korte prokrustessæng.

Vi ville, siger jeg, tage den heroiske digtning for hvad den er og som hvad den er, altså som digtning: som en hel — ingen véd hvor lang — tidsalders poetiske produktjon, som en literatur — således må vi, trods dette ords oprindelse, i mangel af et bedre udtryk benævne den, skönt den i sin egen tid var uskreven, blev til uden pennens hjælp, fødtes på skjaldens tunge og levede i folkenes minde; — og den rette synsmåde for en sådan literatur er da naturligvis den literære. Betragtet som en literatur, lige mærkelig ved sin egen beskaffenhed og ved sin historiske plads i tiden og udviklingen, som sådan er den heroiske digtning da i sig selv en historisk kendsgerning, af langt större betydning, end det vilde være, om vi med årstal og datum kunde bestemme alle sagnheltenes fødsel og død. Enhver der har öje for, hvad historie er og hvad den er til, vil indrömme, at de homeriske digte i sig selv ere en historisk vigtigere kendsgerning, end den trojanske krig vilde være, om vi havde den fuldkommen pålidelig bestemt og beskreven med årstal og navne og alt. Og Shakspeares digtning er en större folkehistorisk kendsgerning end hele striden mellem den røde og hvide rose. Det er da en meget betydningsfuld, ikke alene literærhistorisk, men også natjonalhistorisk, om ikke universalhistorisk kendsgerning, at der hos vore fædre i hedenold for tusind år siden og mere, i en i mange andre retninger rå og barbarisk tidsalder, fandtes et sådant åndsliv og en sådan åndskraft, som formåde at frembringe og udvikle en

beundringsværdig digtning af et forbavsende omfang, en digtning, som i rigdom, i kraft og i dybde ikke viger for den oldgræske, der vel kan stå over den nordiske i kunst så vel som i skönhed og ynde, men ganske vist står under den i alvor og sædelig renhed.

Og endnu en kendsgerning af end större natjonalhistorisk betydning knytter sig til denne vor oldtids heroiske digtning, den nemlig, at aldrig har nogen anden digtning vundet så vid og så varig en udbredelse mellem alle til den store gotiske folkestamme hørende folk. Den var ikke blot i oldtiden mere og mindre fælleseje for disse folk, der indflettede dens lævninger hvert i sin oldhistorie; den har også som ingen anden udøvet en blivende indflydelse på folkene, blandt hvilke den vedblev, om end i forandrede former, at leve og forplante sig gennem den hele middelalder og lige indtil denne dag. Af den heroiske fællesdigtning udgik det oldengelske epos i det 8de og Tyskernes natjonale epos i det 12te århundrede. Og kæmpevisen udsprang som en direkte fortsættelse af oldtidens heroiske digtning og blev som den — mere eller mindre — alle gotiske folks fælles folkedigtning gennem middelalderen, og er da endnu ikke overalt forstummet i vort Norden: færøske, norske, svenske og danske kæmpeviser, der tildels endnu leve i folkemunde, alene ved mundtlig traditjon bevarede fra slægt til slægt, besynge Volsunger, Gjukunger, Ha bard og Hake, Arngrims sönner, Hedrik, kong Halv Regner Lodbrog. Og hvad jeg næppe behøver at min om, det er, hvorledes denne oldtidsdigtning har víst blivende natjonale betydning, særlig for Nordens folk, den nye digtning af vor nutids ypperste skja

Øhlenschlæger, Tegnér, Grundtvig og flere, der have kappedes om at opfriske den.

Den heroiske digtning får da, netop ved at tages ligefrem som sådan, aldeles literært, sin allerstörste betydning; den får en sentral stilling i den hele folkestammes poetiske literatur. Dens videnskabelige behandling bliver derfor nødvendig til forståelse af hele vor stammes og dens enkelte grenes og folks åndsliv fra dets ældste til dets nyeste ytringer. Den alsidige videnskabelige bearbejdelse af dette æmne fører da til drøftelsen af en stor mængde spörsmål af forskellig art. Blandt disse er også det mytologiske: om denne folkelige hedenoldsdigtnings forhold til det religjøse, om den sig i den udtalende guds- og verdensanskuelse og dennes forhold til den i de præstelige myter fremtrædende hedenske troslære. Blandt de historiske spörsmål, der kræve besvarelse, er da også det om digtningens og dens enkelte deles forhold til den virkelighed, hvorfra den lånte sit stof og sin farve; men dette spörsmål vil da stille sig ganske anderledes fra et literært end fra et rent historisk synspunkt. Dels literærhistoriske, dels sagnhistoriske ere de utallige spörsmål om digtningens egen udvikling og omdannelse, om de enkelte digtes og digtkredses, sagns og sagnkredses plads i udviklingen og deres forhold indbyrdes, om deres forskellige fødeegne og om digtningens eller de i den indeholdte sagns vandringer og udbredelse. Også en række af æstetiske spörsmål opstå og kræve besvarelse: om digtningens indre bygning, om dens stil i sin almindelighed og i dens forskellige afarter: dens stundom mere episke, stundom mere lyriske, også tör man vel sige: dens mere dramatiske fremtrædelsesformer, om de i digtningen forekommende karaktérskildringer med mere. At også

hvor vi endnu have selve digtningen eller dele af den i verseform, dens rytmiske og sproglige karaktér kræver den nöjeste undersøgelse, og at dennes resultater igen få indflydelse på andre punkter, såsom til at bestemme de enkelte digtes eller digtkredses relative alder, er en selvfølge.

Det følger da også af sig selv, at jeg ikke kan tænke på i disse foredrag at drøfte alle disse spörsmål for ethvert bevaret digts eller sagns vedkommende. Lejlighedsvis vil jeg dog i det følgende komme til at bevæge mig på alle disse overvejelsesmåders enemærker; og disse antydninger, i forbindelse med, hvad jeg i det følgende skal stræbe at oplyse i flere af de angivne retninger, må da være nok til at vise, hvad jeg ansér for den rette sentrale, den literære synsmåde og dens konsekvenser.

Det er langt fra, at jeg vil stræbe at indbilde mig selv eller Dem, mine herrer, at min behandling af dette æmne, selv om jeg havde en længere timerække til min rådighed, skulde være en moden frugt af en sådan alsidig overvejelse, som jeg tror at æmnet både fortjener og kræver, og som jeg håber efterhånden må blive det til del. Ingen enkelts, end ikke den flittigste og bedst udrustede granskers hele liv vilde forslå til på en fyldestgörende måde at løse den stillede opgave. Den hele nordiske filologi er endnu i sin barndom. Mange forskere og vel mange slægter må afløse hinanden og flittig fortsætte arbejdet med fremdragelsen, drøftelsen og overvejelsen af det rige og mangeartede stof, forinden vor egen oldtids liv, tro og digtning vil være således bearbejdet og oplyst, at den lader sig fremstille med al den klarhed og sikkerhed, som det foreliggende materiale tilsteder. Og hvad vor særlige genstand, Nordens natjonale sagnpoesi angår, da har denne

vel været drøftet af en række af udmærkede lærde; men den er da hidtil, som för omtalt, fornemmelig bleven betragtet fra en ganske anden side end den poetisk-literære. Dens kritiske behandling af de lærde, der særlig have haft deres opmærksomhed rettet på de historiske momenter, som man turde tro at kunne udlede af den, vil da vel på mange punkter kunne være forberedende og vejledende, men ofte vil den også kunne være stansende og vildledende for den gransker, som vil betragte denne samme natjonale sagnpoesi fra et rent literært synspunkt. Når vi stå ligeover for et oldtidssagn, så vil bedömmelsen af det falde ganske forskellig, alt efter som vi søge efter historiske eller poetiske omrids. Jo bestemtere poetisk udpræget og afrundet det er, jo kendeligere det er gennemtrængt af en poetisk, religjøs eller sædelig idé, des fuldkomnere er det, set fra den ene side, og des mere forvansket og upålideligt må det tage sige ud fra den anden side. Og hvor der foreligger forskellige former af et oldsagn, dèr vil den kritiker, der søger sand historie, og da uvilkårlig bliver tilböjelig til at betragte det poetiske ved sagnet som et smykke eller en sminke, der er sat udenpå det, let forledes til i den rimeligste, det er: mest prosaiske, sagnform at se den ældste og ægteste; medens omvendt den, der ikke nöjes med — som alle der have givet sig af med denne genstand — at indrömme den forhen fremsatte grundsætning: at alle sagnene ere komne til os gennem en digtning, men som tager denne forudsætning i fuld alvor og med bevidsthed om, hvad en sand digterisk behandling har at betyde, — han vil, siger jeg, se sagen ganske anderledes: han vil blandt de forskellige former antage den for den ægteste, i hvilken stoffet kendeligst fremtræder som den ydre form for en poetisk tanke, og

derimod i den mest dagligdags eller med en for idéen unødvendig omstændelighed eller æventyrlig pragt udstyrede sagnform se en nyere og mere afledet, enten historiseret eller fabelagtig omarbejdelse. Hvad jeg herved ønskede at indskærpe, er da dette, at det foreliggende æmne, betragtet fra det rent literære synspunkt, som jeg ansér for det rette, hidtil kun er såre lidet bearbejdet, og at som en følge heraf det forsøg, jeg her skal göre på, gennem en orienterende udsigt over de vigtigste oldsagn at vise rigtigheden af den antagne synsmåde, ingenlunde, skönt udgået fra betragtningen af selve kilderne, udgiver sig for nogen endelig frugt af en i enhver enkelthed indtrængende kritisk prøvelse af det hele stof.

Vor betragtnings genstand: den nordiske oldtids heroiske digtning, er jo, når vi gå ud fra den grundsætning, at denne digtning er kilden til alle vore oldsagn, intet mindre end alle bevarede lævninger af nordiske oldsagn i bunden og ubunden stil. Når vi da lade denne vor betragtnings genstand udfolde sig for vort blik, så er det en overvældende mangfoldighed, der møder vort öje, en broget blanding af stort og småt, ruiner af en forgået verden. Konger og helte i mængde, engang levende, handlende og lidende i skjaldenes sange og i folkenes minde, have kun efterladt os deres navne, alt andet er bortskyllet af tidens ström. Sådanne heltenavne, nu kun bevarede i digterbilleder eller i Snorraeddas remser (sækonungaheiti) ere Geitir, Gauti, Glammi, Ali, Ekkill, Skekkill med datteren Skúrhildr, Reifnir, Leifnir, Næfill, Ræfill, Roði og Rer og mangfoldige andre. Andre konger og helte optræde kun en enkelt gang og udføre en ofte stum birolle i et heltesagn, medens dog den måde hvorpå de omtales og de nu for os uforståelige antydninger vidne om, at de vare berömte sagn-

helte, hvis slægt og skæbne var besunget i andre, nu forgåede digtninger. Noget sådant gælder for eksempel om Granmar og hans sönner, Hunding og hans sönner, Hogne og hans sönner, alle i Helge Hundingsbanes kvad. Og selv så berömte kongeslægter som Ødlinger, Ylfinger, Doglinger, Budlunger, som engang må have været rigt besungne i digtningen, de kendes nu kun af navn og af, at en enkelt helt siges at have tilhørt én af dem. Dersom hele vor sagnpoesi var således opløst og hensmuldret, så vilde ingen videnskab formå at samle de adsplittede ben, ingen kunst forslå til at kalde dem til live. Dette er dog, som vi alle vide, langt fra at være tilfældet. Der er endda lævnet os en stor mængde oldsagn, der, om end aldrig så fuldstændige som oldtiden kendte dem, dog fremtræde i så mægtige poetiske omrids og med et så rigt indhold, at de umiddelbart gribe sindet og fylde det med beundring. Og de have uimodsigelig bevíst deres livskraft ved at fremkalde et væld af ny nordisk digtning i vore dage, der både var tegnet på og gav stødet til en åndelig vækkelse, der varsler om et nyt historisk liv for Nordens folk. Jeg nævner da kun derfor de utallige spor til andre sagn og kvad og hele sagnkredse, for at minde om det utrolige omfang, som den hele digtning engang må have haft, hvoraf alt det bevarede kun kan have udgjort en lille del.

Forinden jeg i næste time skal gå over til betragtningen af de vigtigste sagnkredse, må jeg endnu i denne time give en udsigt over kilderne til vor kundskab.

Den form og den tilstand, hvori lævningerne af vor oldtids heroiske digtning ere komne til os, er såre forskellig; kilderne ere af forskellig art og må benyttes med stadigt hensyn til deres særegne beskaffenhed. Den første plads indtager da den række af heroiske oldkvad, som

vi endnu have, således som de ved mundtlig traditjon vare overførte til Island og dèr med öjensynlig omhu optegnedes og samledes, i det allertidligste ved år 1100, måské endog et helt århundrede senere, i den ældre eller Sæmunds Edda. Disse kun i et eneste pergamentshåndskrift bevarede sagnkvad, af hvilke intet (på et enkelt: Guðrúnarkviða þriðja, nær) er yngre end 9de århundrede, henhøre næsten alle til en enkelt sagnkreds: den om Volsunger og Gjukunger. Til den høre 16 af den ældre Eddas heltekvad, og udenfor den ligge kun de to: Völundarkviða og Helgakviða Hjörvarðssonar. Til denne kreds af ældre oldkvad må endnu regnes den til Frodesagnet hørende Grottasöngr (i codex regius af Snorres Edda), tildels også det her foran omtalte Hyndluljóð (i Flateyjarbók) og det også til den heroiske digtning knyttede allegoriske digt Rígsmál (i codex Wormianus af Snorres Edda). Også ett af den ældre Eddas mytiske kvad, nemlig Grímnismál, må på en måde regnes med til den heroiske digtning, eftersom dets mytisk-didaktiske indhold er indfattet i en fra heltesagnet lånt ramme.

Disse heroiske oldkvad ere af den største betydning for os, ikke alene som i og for sig mærkelige og tildels udmærket dejlige digte, ikke heller alene som hovedkilderne til de i dem besungne oldsagn, men tillige som prøver på og mønstre for den art af sange, hvori den største del af vore oldsagn engang have været behandlede. Vi have i dem målestokken for, hvad der kan rummes i et enkelt sagnkvad, vi lære at kende de forskellige arter af sådanne, og vi se, hvorledes disse dels supplere hinanden dels variere de samme æmner. Takket være den omhu og ærbødighed for den gamle digtning, vi må vel sige: den videnskabelige sans, der har besjælet den gamle Islænder, der samlede den ældre Edda, og som har ladet ham, der

ved sin sammenstilling af de heroiske kvad og sine bemærkninger til dem viser, at han havde öje for deres sammenhæng så vel som for deres afvigelser indbyrdes, afholde sig fra al forgribelse på dem, skönt det kunde være fristende for en sådan samler at stræbe at forbinde og harmonisere den hele række ved nogle beskærelser og nogle tillæg, dem vi nu vilde have ondt ved at skelne. Dersom han havde gjort det, vilde vi for bestandig have tabt målestokken for den hele digtnings sangform. Men som det nu er, vidne selve de uoverensstemmelser, der findes imellem de enkelte kvad, så vel som de mange lakuner om, at optegneren har givet, hvad han fandt for sig og intet andet. De prosabemærkninger, der ere tilföjede af optegneren til forklaring og forbindelse af kvadene, ere for det meste udledte af selve disse, nogle må have haft hjemmel i kvad eller vers, hvis ordlyd var forglemt, men hvis indhold mindedes, nogle endelig ere formodninger, der kunne være urigtige; men intet er opdigtelse. Hvad der er på vers i den nævnte række af oldkvad, det kunne vi da med tryghed antage for ægte og uforfalskede lævninger af oldtidens digtning.

De kilder, der i pålidelighed og betydning stå selve oldkvadene nærmest, hvad jeg vil kalde kilder af 2den klasse, ere da sådanne prosaiske gengivelser af kvad — med eller uden bevarede dele af disse i verseform —, som kunne skönnes at have holdt sig til kilden, så godt som hukommelsen tillod og forståelsen rakte, hvor der altså intet forsøg er gjort på at bearbejde sagnet, og hvor som en følge heraf den givne fortælling må kunne tænkes tilbageført, indesluttet i ett eller flere oldkvad af en art som vi kende. En sådan troskyldig gengivelse af et tabt oldkvad er da det prosastykke i den ældre Edda, som

kaldes Sinfjötlalok. Der er dernæst hele Völsungasaga, på nogle enkelte kapitler nær (k. 22 et senere indskudt lån fra Didriks saga; k. 43 om Asløg et senere æventyr, der dog alt var til i 10de århundred). Foruden de fleste af de bevarede har sagaen benyttet flere nu tabte oldkvad, dels dem, der nu fattes i codex regius, dels sådanne som have besunget Volsungættens tidligere led, hvor sagaen da tildels er vor eneste kilde. Meget nær ved oldkvadene står også Hálfssaga. Hvad den har i prosa om kong Halv og hans kæmper findes næsten altsammen i de i sagaen bevarede vers, der vel ere forkludrede af afskrivere, men ingenlunde uægte eller forfalskede. Til den 2den klasse af kilder må også regnes de gengivelser af heroiske sagn, der findes i Snorres Edda (skáldskaparmál), skönt hertil er benyttet ikke alene gamle folkelige sagnkvad, men også senere historiske skjaldes behandlinger af eller hentydninger til de heroiske æmner. Vi finde her Volsungsagnet, Hjadningesagnet, Frodesagnet, Rolvsagnet og det nordlandske Holgesagn. Til denne klasse af kilder må også henregnes dele af sagaer, der ellers vise sig som stærkt bearbejdede. Sådanne pålidelige dele, simple opløsninger af oldkvad, tildels med fragmenter af de gamle vers, haves i Hervararsaga, i Fridthjovs, Rolv Krages og Asmund kæmpebanes saga. Endelig have vi her en kilde, der vel må stå i 2den klasse, men dog er af störste vigtighed, nemlig de 8 eller 9 første bøger af Sakses Danmarks krønike. Sakse har kendt, nedskrevet og tildels oversat på Latin i verseform en stor mængde danske oldkvad, „patrii sermonis carmina“, som han kalder dem; og vi kunne endnu af fortællingens beskaffenhed se, hvor han har haft sådanne, dels i verseform, dels opløste i simpel prosafortælling, og hvor hans kilde derimod har været af den art, som vi må

sætte i 3dje klasse. Af sådanne kun i Sakses latinske gengivelse bevarede oldkvad skal jeg nævne ett i hans første bog om Gram og Gro og et andet om Gram og Signe, i 2den bog ett om Regner Hundingssön og Svanhvid Haddingsdatter og ett om Frode Haddingssöns dragekamp, ett i 6te bog om Fridlev og de mange til Siklingsagnet hørende kvad i 7de bog. Desuden har Sakse haft både hele kvadet om Rolv Krage: Bjarkamál in fornu, hvoraf kun små fragmenter andensteds ere bevarede, og Starkads kvad om Bråvoldslaget fuldstændigere og bedre end vi kunne udlede det af Sögubrot. Også andre til Starkad henførte kvad haves hos Sakse, hvorom siden mere, når vi komme til omtalen af denne heros. For så vidt som Sakse da har haft enten oldkvad eller disses simple ubearbejdede gengivelser i prosa, for så vidt hører hans værk til kilderne af 2den klasse og er da den vigtigste imellem dem.

En tredje klasse af kilder, der må benyttes med stor varsomhed, er sådanne gengivelser af oldsagn, som ikke nöjes med at omsætte oldkvadet i simpel prosa, men forsøge på en omstøbning af det, hvor æmnet med flid bringes ind i en ny form, nemlig i gennemført sagaform. Endnu her kan der være bevaret rester af den gamle poetiske form: enkelte indstrøte vers kunne være lævninger af de til grund liggende oldkvad; men den nye form har medført væsenlige forandringer i sagnenes hele bygning. Bearbejderen vil ofte, for at give fremstillingen större fylde, dels indflikke fremmede, andenstedsfra lånte træk, og dels vilkårlig udmale og motivere det givne. Den brede prosaiske fortælling er naturligvis også langt mere udsat for at forvanskes ved traditjon end det korte ved verseformen bundne digt, også mere end det simple sagn. Den i alle henseender bedste, både den rigeste og den ægteste, kilde

af denne klasse er atter Sakses Danmarks krønike. Det meste af, hvad hans første ni bøger indeholde, det fraregnet, som hører til vore kilder af 2den klasse, hører da hid. Og de danske, i folkemunde udviklede og bevarede sagaer, som Sakse samlede og oversatte sidst i 12te århundrede, vare både mere poetiske og mindre vilkårlige end de æventyrlige sagaer, som man i 13de og 14de århundrede satte sammen i Norge og på Island. Af sådanne sagaer finde vi hos Sakse Haddings saga, hvori en stor mængde fra de oprindelige oldkvad lånte vers, endvidere Amlets saga, Vermunds og Uffes saga, Frode Fredegods saga, vel også en Starkads saga og flere. Af islandske sagaer, som høre til denne klasse, kan foruden de för omtalte nævnes Sögubrot, Nornagests, Orvarodds, Hromund Greipssöns, Gautreks og Regner Lodbrogs saga, Sörla þáttr med flere.

En fjerde klasse af kilder til oldsagnene danne de spredte hentydninger til sådanne i den historiske skjaldesang og i de historiske sagaer. Digterbillederne kunne sjælden yde os nogen videre oplysning end den, at dette eller hint oldsagn har været kendt af denne eller hin skjald, og dette har da i så fald kun betydning, når skjalden er ældre end de optegnelser, vi have af vedkommende sagn. Det er derfor især sådanne hentydninger hos det 9de og 10de århundredes skjalde, der fortjene opmærksomhed. Brage den gamle, der må have levet i det 9de århundrede, har i sit kunstige skjolddigt Ragnarsdrápa på sin vís besunget Hjadningekampen og Jormunreksagnet; men havde vi ikke disse sagn andensteds, skulde vi nok lade være at uddrage dem af drapen; nu giver den os et ikke uvigtigt bevis for disse sagns tilstedeværelse, hvad navnlig for det sidstes vedkommende er af interesse. Når Brage omskriver midgårdsormen ved

„hrökkvi-áll Völsunga drekku“ (Volsungernes driks rynkeål) ɔ: edderslangen, så viser han kundskab til den ellers kun i prosaform bevarede tidligere del af Volsungsagnet. Thjodolv fra Hvin fra sidst i 9de århundred viser i Ynglingatal kendskab til sagnene om Hjadningerne, om Hagbard, om Atle, om Jormunrek og om kong Halv: „Högna hreyr“ (Hognes rør, vånd) ɔ: sværdet, viser hen til Hjadningesagnet; „Hagbarðs höðnu leif“ (strikken), „grimmr Sigars jór“ (galgen) og „svalr hestr Signýjar vers“ (galgen) viser os Hagbard som Signes elsker, hvem Sigar lod hænge; „Vinga meiðr“ om galgen viser hen til Atlesagnet; „harmr Jónakrs bura“ om stenene, hvormed Hamder og Sorle dræbtes, viser os et hovedtræk i Jormunreksagnet, og „dynjandi bani Hálfs“ om ilden, der blev kong Halvs bane, viser os kundskab til sagnet om ham, der ellers først haves i den måské 400 år yngre saga. Forfatteren af Eiríksmál fra år 950 lader Sigmund og Sinfjotle (de grumme helte) byde Erik Blodøkse velkommen i Valhal; Eyvind skáldaspillir fra midt i 10de årh. kalder guldet „Fróða meldr“ og „Fyrisvalla frœ“ og viser derved hen til sagnene om grottekværnen og om Rolv Krage; og når han kalder kampen (hildr) „Högna mær“ (Hildr), viser han hen til Hjadningesagnet. Egil Skallagrimssön kalder i 10de århundred guldet „Fróða mjöl“ og stenene „Hamdis geirr“, d. e. det våben, hvormed Hamder fældtes. Den samtidige Kormak kalder kampen „Hèðins kván“ d. e. sagnets Hild. Einar skálaglamm, også i 10de årh., kalder kampen „Hèðins byrr“, en hentydning til samme sagn. Halfred vanrådskjald hos Olav Tryggvesön taler om „Hamdis skyrtur“ og „Sörla föt.“ Thord Sjårekssön hos Hellig-Olav siger: „varð sjálf suna Guðrún bani“ (Guðrun blev selv sine sönners bane), en hentydning til Gudruns hævn, og „kváðut

Hamdi hjörleik spara“ (Hamder lod det ikke mangle på kamp). Hans samtidige Gretter den stærke nævner galgen som Sigars udstyr til Hagbard: „mægðalaun er Sigarr veitti“, og så videre.

Blandt historiske sagaers hentydninger til heltesagnene må da først nævnes genealogierne, hvorigennem Islænderne regnede sig (og regne sig endnu) i slægt med sagnheltene: med kong Halv, med Fridthjov, med Harald Hildetand og Regner Lodbrog og da gennem hans dronning Asløg også med Volsungætten. Njáls saga lader den skönne hævngerrige Halgerd sidst i 10de årh. med stolthed mindes sin foregivne nedstammelse fra Sigurd Fåfnesbane og Brynhild Budledatter. Da skjalden Gisle Surssön, ved samme tid, har hævnet sin hustrus broder ved at dræbe sin søsters husbond, udtrykker han den tanke, at han ingen hævn vænter sig fra søsterens side, derved, at hun har ikke Gudrun Gjukedatters stive sind, hendes der for at hævne sine brødre listelig dræbte sin berömte ægtemand.

Herhid høre da også beretningerne om de afbildninger af heroiske sagn og sagnhelte, malede, udskårne, udsyte, hvormed høvdingshuse på Island som i Norge vare smykkede i 10de og 11te århundrede, som når Kormak så Stengerd titte frem under Hagbards skæg, eller som hvad der fortælles om Rødulvs hus i Østerdalen, som Olav den hellige gæstede, eller om de tapeter, hvorom Olav bad skjalden Thorfin synge.

Her har alene været talt om nordiske kilder; men også fremmede kunne her yde oplysninger. Ikke at tale om det oldengelske heltedigt Beówulf, der helt og holdent er grundet på olddanske sagn, eller Wídsíð, der berører en mængde fællesgotiske oldsagn, eller Nibelungenlied eller den tyske „Gudrun“, hvori vi genfinde Hjadningesagnet,

kong Frode af Danmark og skjalden Hjarne, — så forekomme spredte rester af vore oldtidsagn ikke blot i tyske heltedigte om Didrik af Bern og hans kæmper eller i middelengelske digte som det om kong Horn og det om Havelok the Dane, men også i de af normanniske digtere behandlede Karlssagn. For at nævne et eksempel: den „Waltarius manu fortis“, der i Tyskland er besungen i et latinsk digt fra 10de århundred, der kæmper med Gunnar og Hogne og bortfører Hildegunn, det samme sagn som har været behandlet i det med Beówulf samtidige oldengelske digt om Waldere cyninc, hvoraf man for nylig fandt et par blade i vort kgl. bibl., et sagn, som en polsk krønikeskriver fra 13de århundredes midte henfører til sit lands oldhistorie, idet hans helt „Waltarus robustus“ havde sit slot ved Krakov og førte derhen den røvede Hildegunn, — denne sagnhelt, som Didriks saga kalder Valtari af Vaskasteini, han er da sagtens den selvsamme som nævnes i det andet Gudrunskvad og i et vers i Hervararsaga som de Danskes høvding (Valdarr Dönum), hvem Langfedgatal sætter ind i Skjoldungrækken som fader til Halvdan snjalle, Ivar Vidfadmes fader.

Da i det hele taget de nordiske og fællesgotiske oldsagn ere i middelalderen blevne opfattede som historiske og derfor indflettede i oldhistorien, så vidt som grene af den gotiske stamme spredte sig over landene, så kunne vi overalt hos de gamle krønikeskrivere støde på gamle bekendte fra den heroiske sagnverden.

Det må være nok med disse antydninger af det omfattende og forskelligartede materiale, hvormed man ved en i det enkelte indtrængende undersøgelse af vor natjonale sagnpoesi får at göre. Jeg skal herefter i næste time gå

over til betragtningen af selve de vigtigste bevarede sagn og sagnkredse.

II.

I den forrige time stræbte jeg at bestemme den nordiske oldtids heroiske digtning i henseende til omfang: som indbegrebet af alle Nordens oldsagn; jeg stræbte at bestemme dens væsen: som en mellem myte og historie liggende digtning, samt at påvise denne digtnings historiske plads og betydning. Jeg søgte fremdeles at hævde den literære synsmåde som den naturlige og sentrale, forskellig fra den mytiserende og den historiserende anskuelse. Jeg gav endelig en kort udsigt over kilderne, hvoraf vi må øse vor kundskab. I denne time skal jeg stræbe at give et overblik over digtningens vigtigste indhold, over nogle af de sagn og sagnkredse, der ere komne til os i en sådan helhed og sammenhæng, at vi kunne danne os en forestilling om digtningens bygning og om dens poetiske karaktér.

Den heroiske digtnings indhold er det heroiske sagn. Ethvert sådant er altid uddannet og kommet til os igennem denne digtning. Det er hverken en fra gudelivet til menneskenes verden neddragen, altså sunken, forvansket, misforstået myte, eller en gennem tidens løb fordunklet og med allehånde fantastiske udvekster fordrejet historie; men det er en sand poetisk skabning, hvori den af oldtidens hedensk-mytiske anskuelse gennemtrængte folkeånd udtaler sin betragtning af menneskelivet, dets personligheder og forhold, dets vilkår og skæbne. Skjaldens tidsalder med dens anskuelser og livsformer afspejler sig med nødvendighed i

hans digt; de fremragende personligheder og mærkelige tildragelser, som digtningen behandler, ere ganske vist hentede fra en allerede ved digtningens tilblivelse forbigangen virkelighed; — selve de nu mere end 1000 år gamle oldkvad omtale dem som tilhørende en fjærn fortid: Ár var alda þat er arar gullu; Ár var þaz Sigurðr sótti Gjúka; Ár var þaz Guðrún görðisk at deyja; Vara þat nú nè í gær, þat hefir langt liðit síðan; — men personernes sammenstilling, skildringen af de forskellige karaktérer, begivenhedernes følge og forbindelse, alt dette er — lige så fuldt som de overnaturlige magters indgriben — ene afhængigt af digtningens krav. Med et sikkert poetisk instinkt slipper den gamle digtning hvad den ikke har brug for og tager hvad den skal bruge, hvor den så finder det. Kun således kunne vi forklare os den holdning og afrunding, som vi finde i de bedst bevarede oldsagn; og disse er det jo, der må tages til målestok for, hvad digtningen formåde, hvad den var. At vi i de forvirrede spor eller afrevne brudstykker ikke kunne finde og påvise en lignende poetisk bygning og konsekvens, det kan da ikke lægges digtningen som sådan til last; det er en følge af tidens ugunst, som ikke har lævnet os nok til at danne os den rette forestilling om sagnet i dets helhed.

Vore heroiske oldsagn ere væsenlig slægtsagn. Gennem en længere eller kortere række af slægtled kan oldtiden bedst lade sin opfattelse af menneskelivets vilkår og skæbne udfolde sig. Ætten har sine diser, som den enkelte helt sin fylgje. Ved gentagelsen indenfor samme æt af de samme karaktérer, forhold og tilskikkelser viser digtningen sin opfattelse af ættens art og dens dermed i forbindelse stående skæbne. Også derfor ere oldsagnene væsenlig slægtsagn, at det kendelig ligger i digtningens på

oldtidens opfattelse beroende plan, at det for en given helteslægt særegne præg udvikles gennem slægten. Når det har fået sit fulde udtryk, sin fuldvoksne repræsentant, så er målet nåt, og slægten går ud af verden med sin fuldvoksne heros. Således slutter Sigurd Fåfnesbane Volsungætten, Rolv Krage Skjoldungætten, Halv også sin slægt; — ti de islandske slægtregistre, der ikke støtte sig til en oldtidsdigtning, dem bryder jeg mig ikke om, med dem have vi her intet at skaffe. Således også med Ynglingætten, der dør som den har levet med Ingjald Ildråde. (Den også herfra udspundne genealogiske tråd ansér jeg mig for fuldt berettiget til at lade ligge.) At vore oldsagn væsenlig ere slægtsagn, det have de tilfælles med andre folks; mere særegent for dem turde det være, at de behandle ikke ættens hovedhelt og hans afkom, men fornemmelig helten og hans forfædre. Dette gælder foruden i de för nævnte tilfælde også om Amlet og om Uffe, om Ivar Vidfadme og om Harald Hildetand. Vi skulle nu tage nogle af de mest fremtrædende og bedst bevarede slægtsagn i lidt nærmere öjesyn.

Det störste og bedst bevarede oldsagn er Volsungsagnet, taget i sin hele udstrækning og fulde udvikling. Jeg skal derfor begynde med det. Dets indhold og gang vil i alle sine hovedtræk være tilhørerne bekendt; jeg må ialfald her forudsætte en sådan almindelig kundskab. Jeg tager da dette sagn i dets hele udstrækning: både dets første del, der kun haves opløst i prosa i Völsungasaga, og dets senere dele, der haves besungne i en række af eddakvad. Jeg medtager da ættens stamfader Sigge og Sigmunds fader Volsung (egl. Volsi, som vi se både af navnets patronyme form og af Bjovulvsdigtets „Wælse“; men jeg tænker rigtignok ikke derfor med P. A. Munch på den

russiske kvæggud „Volos“ eller videre på en græsk φαλλος, opfattet som „en emanatjon“ af Fröj). Den rigest repræsenterede og bedst bevarede del af Volsungsagnet er jo dets slutning om Sigurd Fåfnesbane, hans forhold til Brynhild og Gjukungerne med disses følgende skæbne, en række storartede tragiske æmner, hvori man endog kunde finde en færdig trilogi: først Sigurds forhold til Brynhild og Gudrun og hans død, dernæst Gjukungernes undergang og endelig Gudruns hævn over Atle.

Som den ledende skæbnetråd i denne sidste del af sagnet opfatter man sædvanlig guldet: flodens rødmalm, Niflungernes skat og tvistens æble, Granes fagre byrde, Fåfnes sæng, Asernes odderbod, Andvares arv, Gusts gamle eje. Fåfne siger jo til Sigurd: „it gjalla gull ok it glóðrauða fè, þèr verða þeir baugar at bana“; Gunnar vil med det friste Hogne til at myrde Sigurd: „viltu okkr fylki til fjár vèla? gott er at ráða Rínar málmi“; og guldet er også, hvad Atle forgæves tragter efter, da Gunnar siger: „Rín skal ráða rógmálmi skatna, arfi Niflunga.“ Denne fra myten udspundne tråd går ganske rigtig gennem den sidste del af sagnet; men det er dog kun som islæt i væven: guldet er ikke det virkelige motiv til Sigurds fald, som han selv siger: „ek veit görla, hví gegnir nú: ein veldr Brynhildr öllu bölvi; mèr unni mær fyr mann hvern.“ En anden tråd, som går gennem en del af sagnet, og som for så vidt er stærkere og væsenligere, som den knytter Sigurd til hans æt, er sværdet Gram, som Odin selv skænkede Sigmund, da han stødte det ind i egen, der voksede op igennem kong Volsungs hal, og bad den tage det der kunde: dette sværd, der i Sigmunds sidste kamp brast mod Odins eget spyd og atter smeddedes sammen af Regin, for at lyne i Sigurds hånd. Og den danske kæmpe-

vise fortsætter denne tråd med det aldeles oldtidsmæssige træk: at kun for dette sværd kan Sigurd falde, hvorfor hans falske svogre først må låne det af ham. Heller ikke i det have vi dog den tråd, der sammenknytter hele Volsungættens slægtsagn til en enhed. Den finde vi derimod i den tragiske skæbne, der, uden nogensteds i de gamle kilder udtrykkelig at udtales, dog öjensynlig går igennem ætten: den sviges bestandig af de slægter, med hvilke den besvogrer sig og drager disse slægter efter sig i faldet. Stamfaderen Sigge, Odins fostersön, dræbes, siger sagaen, af dem han trode bedst, og det var hans dronnings brødre. Hans sön Rerer hævner hans død ved at dræbe alle sine morbrødre. Rerers sön kong Volsung bliver med sine ni sönner myrdet af sin datters husbond Siggeir; den tiende sön Sigmund med søsteren Signe og sönnen Sinfjotle udrydde Siggeir med hele hans æt af jorden. Sigmund har tre sönner af forskellige mødre: Sinfjotle, Helge Hundingsbane og Sigurd Fåfnesbane. Sinfjotle forgives af sin stifmoder, Helge fældes af sin hustrus broder, og Sigurd myrdes af Gudruns brødre. Disse, Gjukungerne, arve Volsungættens kår: de myrdes af deres svoger Atle, som så selv med sine börn falder for sin hustru Gudruns gruelige hævn.

Dette træk, som er gennemgående i Volsungætten og danner dèr en tragisk slægtskæbne, det forekommer også mere enkeltstående ved andre udmærkede sagnhelte: Rolv Krage efterstræbes af sin svoger og stiffader Adils og fældes ved svig af sin svoger Hjorvard; og kong Halv falder for sin stiffader kong Asmunds forræderi. Dette træk hænger da vistnok nöje sammen med oldtidens begreb om den ideale helt. En sådan fældes ikke let i ærlig åben kamp: han finder ikke let sin overmand. Derimod kan han fældes

ved svig, og han er særlig udsat derfor, fordi han altid er godtroende, aldrig mistænksom. Hans overlegenhed gör ham misundt, snarest af dem, med hvem sammenligningen nærmest og stadigst indtræder: de ætter, med hvilke han selv eller hans æt har knyttet slægtforbindelser: ved den formelle ligestilling træder den reelle overlegenhed klarere frem og avler da misundelsen, hvor der er jordbund for denne følelse.

Vi skulle siden se modsætninger til den heltetypus, der er gennemgående i Volsungætten, og ligeledes modsætninger til den skæbne, der i den er lige så gennemgående. Vi må endnu dvæle lidt ved denne sagnkreds, ikke alene for dens egen storheds skyld, men også fordi den, der er så stærkt og så avtentisk repræsenteret ved de mange oldkvad, som forhen bemærket afgiver den bedste målestok for den hele digtning. Først skal jeg her fra Volsungætten hente et eksempel på den för omtalte stigning: den i ætten selv foregående udvikling hen imod fuldendelsen af den for ætten givne heltetypus. Dette viser sig kendelig i de tre Sigmundssönner: den ældste Sinfjotle, på hvis fødsel der hviler den plet, at hans moder er hans faders søster, optræder aldrig selvstændig eller styrende, men han er først i følge med sin fader, både ved hævnen på Siggeir og derefter i en række af kampe mod jætter, som vi nu kun finde antydede i Bjovulvsdigtet og i Völsungasaga; siden følger han sin broder Helge og er ham underordnet, og han modsættes da som den mere vilde, rå, grumme kæmpe denne ædlere, ophöjede helt, når han som Helges stavngemmer indlader sig i den overvættes grove ordstrid med Gudmund Granmarssön, indtil Helge kommer til og afbryder ham med de ord:

Væri ykkr, Sinfjötli!
sœmra myklu
gunni at heyja
ok glaða örnu,
en sè ónýtum
orðum at bregðask,
þótt hringbrotar
heiptir deili.

þykkjat mèr góðir
Granmars synir,
þó dugir siklingum
satt at mæla:
þeir hafa markat
á Móinsheimum,
at hug hafa
hjörum at bregða.

Helge optræder her som den ædle helt, der ikke vil nedsætte sine fjender; han vil besejre, men ikke forhåne dem. Også Sinfjotles dødsmåde ved gift og hans underlige begravelse eller helfærd, som fortælles i Sinfjötlalok, stiller ham på et lavere trin end hans yngre brødre og hænger vistnok sammen med hans unaturlige fødsel. Men hvor ædel og betydelig end Helge er skildret, så tåler han dog ingen sammenligning med den tredje Sigmundssön Sigurd. Denne optræder overalt ene, hvilket særlig fremhæves i Bjovulvsdigtet, i modsætning til faderen Sigmund, der øvede sine bedrifter sammen med Sinfjotle — og så at sige måtte vænte på ham, for at komme til at øve dem —, når det hedder om Sigurd, der dræbte ormen: „ne wæs him Fitela mid.“ At Sigurd Fåfnesbane for oldtiden stod som den ypperste helt ikke alene i sin æt, men imellem alle oldtidens helte, det er på så mange måder udtalt i den gamle digtning, at det ikke trænger til nogen påvisning.

Lade vi nu blikket glide ud over den hele sagnkreds, så kunne vi sammenligne den med en storartet fortidsbygning, med en gotisk domkirke af første rang. Skibet er da kendelig den ældste del af, hvad der står, et vældigt langskib, bygget i en ren og stræng alvorlig stil: det er det egenlige episke Volsung-ættesagn fra Sigge til Sigurd. Det vældige tårn, der knejser for enden af skibet,

det er vel kendelig noget senere tilbygget, men smelter dog således sammen med hovedskibet, at vi nu have ondt ved at tænke os det borte. Det er hele det mere dramatiske Gjukungsagn. Men en anden tilbygning, skönt den kendelig er meget gammel og i sig selv et smukt stykke arbejde, passer dog ikke ret til det øvrige, men forstyrrer symmetrien ved at danne en sideflöj ud fra det store tårn: det er Jonakr-Jormunrek-sagnet. Værre er det endnu med det stillads, der er hængt til tårnet på den anden side, dels for at danne en falsk symmetri med den forrige tilbygning, dels og fornemmelig for at danne en forbindelse med den yderste flöj af en ganske anden bygning, den yderste sideflöj af en gammel kongeborg: det er Asløgsagnet. Til dette sidste findes intet spor i selve oldkvadene, ikke heller i de til dem föjede prosaiske bemærkninger; men Snorres Edda og tillægget til Landnáma fra 13de årh. have det, Sakse har måské også kendt det, da hans Svanloga svarer til Asløg; og at det var bekendt sidst i 11te århundred, kan sluttes af Thorkel hamarskálds drape om Magnus Barfod, hvori denne kaldes „Völsunga niðr", og hvis vi tör tro Njálssaga, så har Halgerd trot på det sidst i 10de århundred. Yngre end 10de årh. er det da næppe; men det er — uden at tale om kronologi, hvad vi ved Regner Lodbrog dog have nogen ret til, — et meget smagløst indfald: at tildigte en datter af Sigurd og Brynhild tvertimod oldkvadenes ord og ånd. At Jonakr-Jormunrek (Sorle-Hamder)-sagnet alt var föjet til i 9de årh., det se vi ikke blot af Brages Ragnarsdrápa, men også af oldkvadene Guðrúnarhvöt og Hamdismál, der ikke kunne være yngre. Alle de øvrige eddakvad ere uberørte af det, med undtagelse af det tredje Sigurdskvad, hvor tre vers i Brynhilds sidste tale bebude

det. Disse vers kunde da være senere tilkomne. Vel har det, at Gudrun efter Sigurds død føder ham datteren Svanhild, ikke i sig selv noget uskönt og urimeligt, således som det, at lade Sigurd og Brynhild efterlade sig datteren Asløg; men fortsættelsen af Gudruns levnetsløb efter Atles drab er i sig selv urimelig, og slutningsordene i Atlakviða synes også at vise en sagnform, der lader Gudrun tage sin død straks efter hævnen på Atle. Og at dette har været Volsung-Gjukung-sagnrækkens rette afslutning, det slutter jeg desuden af en anden omstændighed, der er af indgribende betydning for betragtningen af det hele Gjukungsagn. Hele sagnet om Gjukungernes undergang og Gudruns hævn over Atle er i grunden en gentagelse af det ældre Volsungsagn: om Sigmunds brødre, der myrdes af deres svoger Siggeir og hævnes af søsteren Signe. Ligesom Siggeirs moder i ulveham skiller Volsungsönnerne ved livet, således skrider Atles moder i ormeham Gunnar til hjærte, og ligesom Signe dèr væsenlig er den, som hævner brødrene med Siggeirs indebrænding og mordet på hans og sine börn, således brænder Gudrun Atle inde, efter først at have myrdet de börn, hun har født ham. Ligesom der ved den første lejlighed måtte på underlig måde fødes og fostres en ny Volsung, Sinfjotle, för hævnen kunde ramme, således må Hognes sön Hniflung efter Atlemål først vokse til, för Gudruns hævn kan indtræde. Også denne Hognesön tillægges der i yngre og i øvrigt afvigende sagnkilder (Didrikssaga, det færøske kvad og hvenske krønike) en ganske egen byrd, hvorved han ligesom Sinfjotle er avlet til hævnen. Når vi have fået öje på hele denne parallelisme, og vi da se Volsungs datter Signe gå ind i den brændende borg, for at dø med den mand, som hun ikke vilde leve med, så finde vi det tilsvarende hertil i det

træk, at Gudrun, da hævnen er fuldbyrdet, styrter sig i havet; — hvad der så følger efter: at bølgerne ikke sluge hende, men bære hende til en anden kyst, hvor hun bliver tredje gang gift og så videre, det er ganske vist en senere tilvejebragt forbindelse med et ganske andet sagn: Svanhvid-Jormunrek-sagnet, der godt kan stå ene, som det står i Sakses 8de bog, og sikkert også har stået ene, för det indtrådte i denne forbindelse. Gjukungsagnet derimod, som det nu foreligger, kunne vi ikke godt tænke os selvbestående og uden forbindelse med Volsungsagnet, så ganske er det støbt i dettes form. Men medens den ældre del af Volsungsagnet kun haves i prosaudtog, have vi Gjukungsagnet i en rig og frodig poetisk form, så sammenligningen har ondt ved at være retfærdig. Som eksempel på den samme gentagelse i det enkelte, som vi nys så i det hele, kan endnu nævnes Gudruns dejlige klagesange over Sigurd, især i første Gudrunskvad, og hendes samtale med broderen Hogne i det andet Gudrunskvad; thi alt dette har sit forbillede i Sigruns og Dags samtale i det 2det kvad om Helge Hundingsbane.

Fra den bedst bevarede og rigest repræsenterede ville vi vende os til den i forhold til sin udstrækning og betydning allerfattigst fremtrædende sagnkreds, til slægtsagnet om Ynglingætten. Dette er os kun i bevaret i Ynglingasaga, der atter for største delen støtter sig på Thjodolvs genealogiske digt, Ynglingatal, hvori væsenlig kun gives en opregning af konger med angivelse af deres død og begravelse („frá hvers þeirra dauða og legstað“, siger Skáldatal). Man skulde ikke vænte i en sådan form at kunne genkende en virkelig poetisk, episk enhed, og dog er denne umiskendelig. Ætten udledes fra en Yngve, hvem Snorre (ikke Thjodolv) gör til den samme som guden Fröj. Fra ham

stiger den gennem 20 slægtled ned til Ingjald Ildråde, der slutter rækken på Sverigs trone. En tilhægtet række af småkonger fører slægten over til Norge, hvor den fortsætter sig i Harald Hårfager, for hvis fætter Ragnvald Thjodolv kvad dette slægtregister; men med Ingjald slutter digtningen, med ham slutter kendelig den ægte heroiske Ynglingæt. En af de ældste Ynglinger, Visbur, ægter en kvinde, som han forskyder, efter at hun har født ham to sönner Gisle og Ondur. (Navnene betyde ski og skistok, og det göres herved rimeligt, at også deres moder ligesom Visburs moder Drive, datter af den gamle kong Sne, var af den fremmede, dæmonisk tænkte Finneæt; Visburs skæbne blev da en gentagelse af faderen Vanlandes, der ægtede og forskød Drive, hvorfor hun ved sejdkvinden Huld påheksede ham døden ved mareridt.) Visbur har skænket sin hustru en guldkæde, men forholder hende den, da han forskyder hende. Sönnerne Gisle og Ondur kræve den igen, og da den nægtes dem, knytte de den forbandelse til kæden, at den skal volde ættens bedste mand døden. For at hævne moderen på deres fader, gå de dernæst til heksen Huld, der ved sejd skaffer dem magt over kong Visbur med det vilkår: at slægtmord siden altid skal herske i Ynglingætten. De brænde da deres fader inde, og den dobbelte forbandelse hviler over ætten. Den første (den mindre) forbandelse, der er knyttet til guldkæden, rammer Agne, den ypperste i ætten, da han har dræbt den finske kong Froste og bortført hans datter Skælv: hun kvæler ham da med guldkæden. Den anden (större) forbandelse bliver ved at virke: brødrene Alrik og Erik trættes om deres heste og dræbe hinanden med bidslerne; Alriks sönner Alv og Yngve sættes sammen af Alvs dronning Bera og blive hinandens banemænd; kong

An ofrer ni sönner efter hverandre, for at lægge år til sit usle oldingsliv, og Ingjald Ildråde endelig indbyder alle småkonger i riget, vistnok for det meste ligesom han selv af Ynglingæt, og brænder dem lumskelig inde for at blive enerådende. Nu har ætten nåt sit mål, udløbet sin bane, og den dør som den har levet, da Ingjald og hans datter Åse, der med rette deler faderens tilnavn, forladte og forhadte af alle, brænde sig selv inde, for ej at rammes af Ivar Halvdanssöns hævn. — Geijer, som tildels har påvíst dette Ynglingsagnets poetiske omrids, siger derom (Svea rikes häfder, I, 351): „Den genealogiska formen för Thjodolfs qväde är så litet tjenlig för uttrycket af något slags poetisk enhet, att, om denna icke dessmindre genomlyser, det snarare måste vara derföre, att den icke kunnat helt och hållet utplånas, emedan den fanns i de sånger, ur hvilka skalden hemtade sitt ämne.“ Disse svenske heltekvad ere forgåede, og kun denne ættesagnets benrad er bevaret. Den tragiske slægtskæbne, vi her have, en skæbne, der ikke viser sig i udenfra påført vold og svig, men kræver brøde i ætten selv, så den ødelægger sig selv, den er jo meget afvigende fra den, som vi fandt gennemgående i Volsungætten. Om da end Ynglingætten ikke således som Volsungætten giver os et billede af oldtidens ideale heltetypus, men snarere synes at danne en art modsætning til den, så hører den dog afgjort til Nordens store heroiske ætter, lige så fuldt som Pelopider og Labdakider høre til Grækenlands.

I steden for nu at følge den tynde genealogiske tråd, der i Ynglingatal er spunden fra Upsal til Opslo, fra Ingjald Ildråde til Harald Hårfager, ville vi her optage den poetiske tråd, der klarlig forbinder Ynglingætten med Ivar Vidfadme. Sögubrots fortælling om ham, tildels en umiddelbar opløsning af oldkvad, knytter ham på det

nöjeste til Ingjald: han er en gentagelse af Ingjald. Ynglingasaga fortæller om Ingjalds svig mod to brødre, konger i Skåne, Gudrød og Halvdan snjalle. Hans datter Åse Ildråde ægter Gudrød og hidser ham — som Bera fordum — til at dræbe sin broder Halvdan; derefter hjælper hun selv Gudrød af med livet og rejser så hjem til sin fader Ingjald, for hvem Skåne nu synes et værgeløst bytte; men da kommer Halvdan snjalles sön Ivar hjem fra vikingstog og overrasker Ingjald for at tage hævn. Han og hans datter Åse brænde sig da selv inde. Ivar underkaster sig Ingjalds rige og får tilnavnet „inn víðfaðmi", den vidtfavnende, d. e. erobreren. Han går i Ingjalds spor; han gör samme forsøg med sin datter som Ingjald med sin, men må selv hjælpe til. Han afslår nemlig først den tappre Lejrekonge Helge den hvasse sin datter Ødes hånd og giver hende derefter mod hendes vilje til Helges mindre udmærkede broder og medkonge Rørik. Han indbilder dernæst Rørik, at Helge har forført hans hustru, hvorfor Rørik dræber broderen. Så kommer Ivar som Helges hævner, og Rørik falder. Dette er da klarlig en gentagelse af Ingjalds og Åses færd mod Gudrød og Halvdan snjalle; men Øde er ikke Åse lig: hun væbner folket mod Ivar, som da må slippe sit bytte, den ledige kongestol i Lejre; derpå flygter Øde med sin og Røriks lille sön Harald over Havet til Garderige, hvor hun ægter kong Rådbard. Den gamle Ivar samler forbitret herover en stör flåde og sejler til Garderige, at øde landet, men her finder han i vanvid sin grav i havet. Sögubrot har her den fortrinlige fortælling om Ivars dröm og nattesenen mellem ham og hans fosterfader Hord — eller rettere Odin i dennes skikkelse, som han i Blindegests stod ligeover for Hedrik og forkyndte ham hans dom. Ivar er, ligesom Hedrik, den onde konge.

Odin træder frem for ham og siger ham, hvem han ligner: den lede vidtfavnende midgårdsorm. Ivar farer rasende ind paa ham og skælder ham for en trold, men styrter da ned i havet til ormen. Ivars hær vender kåsen hjemad. Den lille Harald, Ødes og Røriks sön, er Harald Hildetand, som arver Ivars hele rige tillige med Lejretronen; Ødes sön med Rådbard er Randver, fader til Sigurd Ring, Regner Lodbrogs fader; og således løber også dette ættesagn i sin poetiske fortsættelse ud i de sidste oldtidshelte på historiens grænse. Som digtning er alt dette i sin orden; som historie er det ikke meget værdt; og dog er Ivar Vidfadme, netop efter Ynglingasaga og Sögubrot, en af vor oldtidshistories grundpiller!

Efter nu anden gang fra den fjærneste oldtidsdigtnings åbne hav at have ladet os bære af digtningens bølge ind på den flakke halvhistoriske strandbred, hvor Regner Lodbrog står, give vi os atter ud på havet, styrende vor kås mod dets mytiske baggrund.

Et ættesagn, der vel som helhed kun foreligger i prosaform i Hervararsaga, men dog med mange lævninger af de oldkvad, hvori det har været besunget (i det mindste fire sådanne kunne tydelig skelnes), er Tyrvingsagnet, således benævnt efter sværdet Tyrving. Dette var ikke som Gram, Sigmunds og Sigurds sværd, en gudernes gave, men var aftvunget dværge, som da lode den lov følge det: at det skulde blive mands bane hver gang det droges (hann skyldi slíðra með vörmu mannsblóði), og det skulde bruges til tre store nidingsværker. Også skulde det blive sin første ejer til bane; og det blev det, da bersærken Angantyr først hug hånden og siden tog livet af ham: kong Svavrlame, sön af Sigrlame, der „var kaldet en Odinssön“. Sværdet blev nu i Arngrimsætten, og det er udtrykket

for dens art: vild tapperhed, egenkærlig grumhed. Det er da tydelig nok betegnet, hvad den æt (Fundinn Noregr siger, at dette var Doglingætten, men det er da såre uvist), førte i sit skjold. Sagnet udtrykker det også derved, at Arngrim var af jætteæt. Hans sönner med Øvure — datter af kong Svavrlame, siger sagaen, af kong Frode Fredegod, siger Sakse, Hyndluljóð nævner hende, men ikke hendes herkomst — vare da de tolv bersærker med Angantyr i spidsen som Tyrvings bærer, en skræk for alle, de gæstede, hvad enten de kom som bejlere eller som fjender. Hjalmar den huprude må lade livet for Tyrving i holmgangen for Ingeborg den fagre mod hendes forhadte bejlers broder Angantyr; men alle bersærkerne falde dog for Hjalmar og hans stærke følgesvend Orvarodd. Tyrving lægges i höj med Angantyr; men hans datter Hervor trodser himmel og jord for at aftrue sin døde fader det. Denne vilde kvinde — bersærk-valkyrjen — skænker Tyrving til sin yndlingssön Hedrik, og denne Hedrik bliver da ættens hovedhelt: i ham når den sit mål og sit fulde udtryk. Med vildhed og kraft forener han kløgt (jættekløgt, som vi se af hans gådekamp, sammenlignet med Vavthrudners), men især ondskab: han er guders og menneskers fjende. Trodsende norners dom, handlende forsætlig mod alle sin vise faders gode råd, udfordrende Odin selv, hvem han prøver at ramme med Tyrving, myrdende først sin uskyldige broder Angantyr, derpå sin velgörer og svigerfader med hans eneste sön, falder han omsider, forbandet af Odin, ikke i ærlig kamp, men myrdet af sine egne trælle. At denne Hedriks dødsmåde er en vanære og en straf fra guderne, det bestyrkes af sagnet om Åle den frøkne hos Sakse. Ligesom Hedrik får livet af sin svigerfader ved først at få hælvten af hans hird, der sværger ham troskab, og som han så straks fører mod dens rette herre, således gör

også Åle mod kong Thore, hvis hirdmærd han narrer til i spøg at hylde sig: de som ansé sig for bundne ved den nye troskabsed følge ham da i kampen mod deres rette herre og deres stalbrødre. Og dèr høre vi af Odins (Loders) mund den dertil knyttede forbandelse: at Åle skal nyde samme skel og falde for sine egne mænds svig, hvilket opfyldes, da Starkad myrder ham i badet. — Med Hedrik skulde man da vænte at se ætten sluttet, og således har det vist også fra først af været, så han faldt uhæderlig og uhævnet. Men digtningen har fortsat. Kvadet om hans sönner Angantyr og Lodver og datteren Hervor er nöje knyttet til ham ved det i vers bevarede træk med trællene, hans mordere, der på en fiskefangst bruge sværdet til at skære halsen over på en gedde, i det de synge, at det skal gedden undgælde, at Hedrik faldt under Harvadefjælde. Derved røbe de sig for Angantyr, som da dræber dem med Tyrving. Resten af dette smukke kvad besynger kampen mellem de to Hedriks-sönner, hvori Lodver falder for Tyrving, og søsteren, den mandhaftige Hervor den anden, sætter livet til på Angantyrs side. Sagaen giver endnu den sidste Angantyr en sön Hedrik Ulvsham, om hvem intet andet vides, end at hans datter Hild eller Hervor bliver moder til Halvdan snjalle, Ivar Vidfadmes fader; og således ere vi atter af strömmen bårne ind på den flakke strand, hvorfra vi sidst gik til søs.

Vi have nu i de af den heroiske digtning formede ættesagn om de fællesgotiske Volsunger, de upsvenske Ynglinger og de uvisse Arngrimssönner fundet udtryk for bestemte poetiske idéer. Vi må nu atter ud til havs og prøve vor betragtning på, hvad der særlig fremtræder som Danmarks oldsagn, og vi må da allerførst se at finde den berömte danske Skjoldungæt.

Vi vende os da, som billigt er, først til vor udødelige Sakse. Når vi med åbne öjne, med et sundt blik, der formår at skelne de faste, naturlige, poetiske bånd, der knytte en sagnrække sammen til en digterisk enhed, fra de skøre, kunstige, genealogiske eller kvasihistoriske tråde, der atter stræbe at forbinde disse selvstændige enheder, — når vi således træde frem for vor gamle Sakses vidunderlige skatkammer fuldt af oldtidssagn, så se vi dèr en række af sådanne hver for sig poetisk afsluttede enheder, hele blomsterkoste fra digtningens have, som han smukt har sat side om side, stundom med lidt overflødigt løst græs, stundom vel endog en lille visk tört hø imellem; men græs og hø lade vi ligge. Jeg må nemlig her indskærpe, at når vi søge de af en ægte poetisk oldtidsdigtning formede oldsagn, så have vi kun med sådanne sagn at göre, som ved deres egen beskaffenhed bevise deres ægte byrd. Til navne uden indhold kan intet hensyn tages, allermindst da, når indholdet skal søges i selve navnet. Vi forbigå derfor ganske kong Dan, både den første og den anden og den tredje, og vise ham, med samt hans broder Angul i Angel og svoger Skotus i Skotland, helt bort, höjt op i Norge til Helgeland eller til Hekkenfeld, til Nor og Gor og Gog og Magog, kong Rom i Romerige, kong Ring på Ringerige og hvad alle de andre stakler hedde, som en åndløs digtning har bragt dødfødte til verden og begravet i „Fundinn Noregr“ og slige steder. Sådanne eponymer dannes først efter den heroiske sagndigtnings blomstringstid, og det er da lærerigt at se, at disse kunstige sagn ikke engang ved rov og ran fra de ægte have kunnet skaffe sig noget tilsyneladende indhold, men ved deres tomhed og nøgenhed selv bære vidne om deres uægte fødsel. Hvorledes denne allegorisk-historiserende digtning ser ud i sine allerbedste klæder, det se

vi af Rígsmál, der besynger stændernes udvikling og ender med kong Dan.

Vi vende nu blikket til Sakses blomsterkrans. I hans 1ste og en del af 2den bog have vi da sagnrækken Skjold-Gram-Hadding med sönnen Frode og døttrene Svanhild og Ulvhild. Resten af 2den bog giver os sagnrækken Frode-Halvdan-Ro og Helge-Rolv Krage med Yrsa og Skuld. 3dje bog har først hele Baldersmyten omskabt til heltesagn, derpå følger i resten af 3dje og begyndelsen af 4de bog Amletsagnet, og i 4de desuden Vermund-Uffe-sagnet. Hele 5te og lidt af 6te bog fyldes af Frode Fredegod med skjalden Hjarne og sönnen Fridlev; resten af 6te bog har en ny Frode med sönnen Ingel og med Starkad som hovedmand. I 7de bog have vi først en afreven blomst, nemlig Frode-Halvdan og Halvdans sönner, der står uden forbindelse både med det foregående og det efterfølgende, fordi det hører til Rolvsagnet i 2den bog; derefter en hel ny sagnkreds: Sigarskredsen, og så kommer Harald Hildetand.

Af disse otte forskellige og indbyrdes uafhængige sagnkredse, som man kan stille ovenpå hinanden ligesom man vil, uden dog at få noget ud, der ligner historie, forbigå vi her den forvildede myte om Balder og Hoder, Odin og Rind. Vi kunne da ej heller søge Skjoldungsagnet enten i det nörrejydske Amletsagn elller i det sønderjydske Uffesagn; Frode-Ingel-sagnet er kun en del af Starkad-digtningen, hvorom senere; Fredegodsagnet er vel et hélt for sig, men er kommet til os gennem en bredt behandlet saga, udstyret med flere selvstændige oldsagn: Hjadningesagnet og Arngrimsagnet, Asmundsagnet og det om Erik målspage eller ordkloge, samt sagnet om Huneslaget, som vi genfinde i Hervararsaga. Frode Fredegod selv er da også egenlig en genganger af den Fredfrode, der i 2den bog er en sön af

Hadding. Af de nævnte otte i Sakses syv første bøger bevarede kongesagnkredse have vi endnu de tre tilbage: Gram-Haddings, Rolvs og Sigars. I den sidste af dem kunne vi ikke søge Skjoldungsagnet, da ætten selv forkynder sig som fremmed for Lejrestolen og den gamle kongeslægt, så at Sakse, for at skaffe den en adkomst til den danske trone, lader ættens stamfader få den ved testament. De to ætter, der da blive tilbage som medbejlere til Skjoldungnavnet i egenlig forstand, ere da dem, som Sakse stiller i spidsen lige efter hinanden i 1ste og 2den bog. De have måské begge gyldigt krav på Skjoldungnavnet og stå da i rigtig følge som ættens første og andet hold; thi den Frode som slutter den første sagnkreds, han som strøde guld på sin mad, han synes da at være den samme som Grottesangens Frode, altså den ægte Fredfrode, og fra ham vises i Grottesangen frem til Rolv, ligesom der omvendt i ett af Sakses vers af Bjarkemål vises tilbage til denne Frode, når Rolv, i det han sår guld på Fyrisvolde, nævnes som „nepos Frothonis“: som spreder efter samler, som den der sår, hvad den anden har høstet; ti guldet hedder jo i det gamle skjaldesprog Frodes mel og Rolv Krages udsæd. Af disse to Skjoldungætter skulle vi dog her, da tiden ikke tillader at tage dem begge for, holde os til den sidste med Rolv Krage til slutsten og hovedmand, både fordi vi se, at han i hele oldtiden ansås for Skjoldungættens rette repræsentant, og fordi den ældste kilde vi have til de danske oldsagn, Bjovulvsdigtet fra 8de årh., giver os rækken: Skjold-(Bjovulv)-Halvdan-Ro og Helge, og Helges sön Rolv. Disse have da det bedste krav på at ansés for de ægte sagnmæssige Skjoldunger, hvordan det så end går med kronologernes „år 620: Helge og Roar i Lejre; år 650: Rolv Krage i Lejre

og Adils i Sverig" o. s. v. (P. A. Munch, Det norske folks hist. I, 800).

Skjoldung-ættesagnet om Rolv Krage og hans næste frænder foreligger i forskellige former, der vise tilbage til en frodig digtning. Foruden Bjovulvsdigtets vidnesbyrd have vi Sakses fortælling i 2den og 7de bog, Snorres Edda og Ynglingesaga, samt den islandske Rolvssaga. Hvad der haves om kredsens hovedhelt, er for det meste uddraget af de gamle Bjarkemål, som Sakse oversætter og sagaen udskriver. Vi vide, at de vare vel kendte i Norge år 1030, da Thormod kolbrúnarskáld kvad en del deraf på Stiklestad for Hellig-Olavs hær, og Sakse vidner udtrykkelig, at endnu i hans dage var der flere, der kunde dem udenad. Kun nogle få vers ere os bevarede i Hellig-Olavs saga, Fostbrødresaga og i Snorres Edda. De ere dog af betydning til at bestemme denne Rolvsdigtnings form. Hvad de islandske kilder have om Rolvs forfædre, er uden tvivl grundet på den tabte Skjoldungsaga, som Snorre har kendt; og denne saga, hvoraf Sögubrot vistnok er et brudstykke, har været en omskrivning af de gamle kvad. Hele stykket i Rolvssaga om Ro og Helge i barneårene, den såkaldte Fróða þáttr, er da enten en ligefrem udskrift af Skjoldungsaga eller en umiddelbar opløsning af et oldkvad og stemmer godt overens med Sakses fortælling i 7de bog om kongesönnerne med hundenavne, der hævne deres fader på brodermorderen, den onde kong Frode. Også sagaens følgende Helga þáttr, om brødrenes senere skæbne, synes i det hele at have holdt sig nær til sit poetiske grundlag. Derimod er den senere del af Rolvs saga mere bearbejdet og blandet med tillæg fra æventyr-sagaer om Svipdags og Bodvar-Bjarkes slægt, der dog sagtens atter have grundet sig på oldkvad. Sagnkredsen begynder med Halvdan den höje (heáh

Healfdene), som Bjovulvsdigtet kalder ham, „hæstr Skjöldunga“, som Hyndluljóð har, egenlig den samme som Sakses Halvdan Bjærggram. Hans onde broder Frode myrder ham af misundelse over hans hæder, ægter som det synes hans hustru, og forfølger hans sönner Ro og Helge, der først under hundenavne og siden under narrekappen skjule sig for ham, indtil de hævne deres fader ved at brænde ham inde. Deres moder Sigrid brændte inde med ham, ti hun vilde ikke gå ud, siger sagaen, hvad enten det nu var som medskyldig i hans brøde (som Amlets moder?) eller som delagtig i hævnen (som Volsungs datter Signe); vi vide det ikke. Men vi kunne her i forbigående lægge mærke til dette sagns lighed med Amletsagnet. Også dèr dræber den onde ukrigerske konge sin tappre broder af misundelse over hans fortrin, ægter hans hustru og efterstræber hans sön (Amlet), der anstiller sig som gal og endelig brænder ham inde. At Helge ligesom Amlet på skrömt bærer narrekappen, det siger både sagaen og Sakse (i 7de bog).

Atter sidde nu to brødre på Skjoldungtronen, men som gode venner. Den ene er en fredens, den anden er en krigens mand. Bjovulvsdigtet, sagaen og Sakse ere enige om at give Ro det samme lov: som den milde, vise landsfader. Et ægte led i sagnet er da fortællingen om Ros endeligt, om hans banemand, søstersönnen Rok, og om den kostelige ring, der synker til havsens bund. Denne ring, ættens bedste arvestykke, høre vi allerede prist i Bjovulvsdigtet som det ypperste smykke næst Fröjas Brisingamen. Helge er, som den store kriger, den ypperste af brødrene, en afgjort tragisk helt, ved elvekvinden fader til Skuld, ved dronning Ålov til Yrsa, hvem han siden kommer til at ægte, og som da bliver moder til Rolv, Det ligger nær at tænke sig, at sagnets poetiske idé er den, at skjoldmøen Ålov er

Helges valkyrje, som Brynhild er Sigurds: han tiltvinger sig hendes gunst, men forlader hende så og lader sig siden lokke af Skulds dæmoniske moder, og han hjemfalder da til Ålovs forfærdelige hævn, til den gruelige skæbne uafvidende at favne sin egen datter. Sønderreven af smerte og skam farer han ud i kamp for at glemme sin sorg. Om hans død haves forskellige sagn; bedst passende til helheden synes mig Sakses, som lader ham selv ende sine dage. At dette er det rette, göres også sandsynligt derved, at der ingen tale er om, at Rolv hævner hans død. Urimeligst er da sagaens udsagn, at Adils er hans banemand. Rolv kunde da aldrig være bleven hans fredelige gæst.

Nu kommer Rolv, ættens hovedhelt, kongernes mønster, den berömteste af alle oldtidskonger både for sin tapperhed, for sin gavmildhed og for sin ydmyghed (ágætastr allra fornkonunga bæði at mildi ok frœknleik ok lítillæti), hedder det i Snorres Edda. Kæmperne tömte siden hornet til hans minde, som man i middelalderen drak jomfru Maries og helgenes minde, og kong Olav den hellige vidste ingen konge, hvem han hellere vilde ligne end Rolv, hans hedenskab fraregnet. Rolv Krage er væsenlig en tragisk helt, tragisk ved sin fødsel, i sit liv og ved sit endeligt. Udstyret med skönhed, styrke, tapperhed og alle heltedyder, er han ikke frejdig og glad. Vi se ham med et sørgmodigt smil sige: „lidt glæder Vogg"; vi høre hans tunge hjærteslag i talen med Yrsa, hans moder og hans søster, om hvem det også udtrykkelig hedder, at hun var aldrig glad. Da han skal nævne, hvilket mod (quod fortitudinis genus) han sætter höjest og lægger vinn på, svarer han tålmod (patientia). Han sidder på Lejrestolen som den berömte, ærede, elskede konge, hvem de ypperste kæmper trindt fra landene søge til, dragne af rygtet om hans vennesælhed; han værger landet, men han jager

ikke efter bedrift, så lidt som efter erobring. Han har ingen elskovsæventyr, ingen brud, ingen arving. Han falder endnu ung med sin trofaste hird ved forræderi af sin onde søster Skuld, elvekvindens datter, og hendes husbond Hjorvard, hvis velgörer han har været. Atter her må han bøde for faderens brøde. Endnu et andet dybt indgribende tragisk træk i hans karaktér skjuler sig sikkert i sagaens fortælling om Odin, der som Rane viser ham gæstfrihed og giver ham gode råd på færden til og fra Upsal. Rolv afslår hans gaver: sværd, hjælm og brynje. Rolv er tvivler, han tror ikke på guderne, han forsmår deres bistand. Sagaen lader ham ligefrem kalde Odin for en ond ånd (illr andi) ligesom siden den norske kong Olav; det kan være et senere træk; men en i selve den gamle digtning grundet traditjon udtaler sig både i sammenstødet med Rane og i sagaens udsagn: at man véd intet om, at Rolv eller hans kæmper nogensinde offrede til guderne; men de trode på deres egen magt og styrke (ekki er þess getit, at Hrólfr konungr ok kappar hans hafi nokkurn tíma blótat goð, heldr trúðu þeir á mátt sinn ok megin), — ligesom den stolte karl Arnljot Gellina med samt Gauka-Thorer og Afar-Faste og de andre stærke kæmper, der kom til Olav den hellige dagen för Stiklestadslaget; og af Hakon den godes saga se vi, at det alt i hans tid ikke var noget ualmindeligt. Det samme fremtræder i Bjarkemål, både hos Sakse og i sagaen, hvor Bjarke ser Odin på fjendens side og udfordrer ham med rasende ord, hvoraf nogle endnu ere sparede i den gamle verseform. Hjalte sætter dog straks Bjarke i rette for denne han vildskab: „mod skæbnen kan ingen kæmpe.“

Med Rolv, der falder i kredsen af sine trofaste kæmper, som kappes om at dø med ham og at hævne hans fald, slutter dette Skjoldungsagn. Dets hele karaktér er tragisk;

de tre af ættens fire helte falde for svig i ætten selv: Halvdan for broderen Frode, Ro for søstersönnen Rok, Rolv for søsteren Skuld, og Helge ender selv sit liv. Den heroiske digtning slipper med Rolv; men de islandske slægtregistre, grundede på en efterheroisk digtning, fortsætte Skjoldungætten gennem Ros sön Valdar den gavmilde til Halvdan snjalle, Ivar Vidfadmes fader. Atter her som tre gange forud: ved Volsunger, ved Ynglinger og ved Arngrimssönner, har det senere sagn således knyttet den tråd, der fører til Regner Lodbrog.

Ved dette Skjoldungsagn, der ender med Rolv, bör vi endnu lægge mærke til, at vi her have det ældste bevarede billede af en heltekreds, samlet om kongen, der selv er den ypperste helt. Vi kunde slet ikke tænke os en sådan kreds om nogen af Volsungerne eller Gjukungerne; snarere synes noget lignende at kunne tillægges Jormunrek, som vi siden se de tolv kæmper om Didrik af Bern, om kong Artus og om Karl den store. En sådan kreds af store, berömte kæmper, samlede om den store konge, synes at måtte kræve en bredere episk eller — hvad her ligger nærmere at tænke på — en videre syklisk behandling, der tjener til at karakterisere de enkelte kæmper. Noget sådant er her virkelig spor til i fortællingen om Vogg (Viggo), der bliver Rolvs hævner, om Bjarke, der fælder uhyret (som Bjovulv Grendel), om Hjaltes udvikling fra den fattige dreng til den gæve helt, måské også om Bjarkes underlige slægt.

Indenfor Nordens oldtidsdigtning gentager denne Rolvssagnets ejendommelighed sig i Halv og hans kæmper, men i formindsket målestok. Det er ikke stolkongen på den gamle berömte Lejretrone, med sin udvalgte hird af hele Nordens kæmper, men det er den landløse søkonge, norsk fylkekongesön, med sin lille udsøgte vikingskare

fra nabolaget. Halvssagnet frembyder flere paralleler med Rolvssagnet; også Halvs kvindekære fader (Hjörleifr inn kvensami) har berøringspunkter med Helge. Også besyngelsens art viser lighed. Det er da i sin orden, at ligesom sagaen om Rolv kalder sig „Saga Hrólfs konungs kraka ok kappa hans“, således hedder den om Halv „Saga af Hálfi ok Hálfsrekkum.“

Endnu én af de kongeslægter, som Sakse sætter på Danmarks trone, nemlig Sigarsætten, må her omtales. Det er klart, at vi i den have en helteslægt, rigt besungen i en mængde oldkvad; alt hvad Sakse, som her er vor egenlige hjemmelsmand, har om den, er hentet fra sådanne, som han endda for en stor del gengiver på vers. Han har haft én sang om Ottar og Sigrid Sigvaldsdatter, én om Alv Sigarssön og skjoldmøen Alvhild, tre sange om Signe Sigarsdatter og Hagbard Håmundssön med hans broder Hake, samt endelig flere sange om Alvs datter Gudrid (Gyritha) og hendes brudgom Halvdan Borgarssön.

De islandske slægtregistre i Snorres Edda og Fundinn Noregr nævne denne æt Siklingerne og sige, at til den hørte både den Sigar, som lod Hagbard hænge, og Siggeir, kong Volsungs falske måg. De heroiske eddakvad have flere hentydninger til denne æt: da Gudrun efter Sigurds død sidder hos Thora Håkonsdatter i Danmark, da udsy disse kvinder billeder af Sigmunds skibe, der skride fra land og af, hvorlunde Sigar og Siggeir kæmpede. Helge Hundingsbanes valkyrje Sigrun var en datter af en kong Hogne, og dennes broder hed Sigar. Helge besad også Sigarsvellir. Også i Helge Hjorvardssöns kvad nævnes Sigarsvellir og Sigarshólmr og en Sigar i hans følge. Sigar som berömt oldtidskongenavn, særlig knyttet til Danmark, møde vi også i det oldengelske Vidsidkvad (Anglernes Hynd-

luljóð), hvor det hedder: „Sigehere lengest Sæ-Denum weold.“ Også i tyske heltedigte finde vi en gammel kong Sigeher (Siguhari), i hvem Jakob Grimm (Deut. mythol. s. 1215) endog vil genfinde Hagbardssagnets Sigar.

Sakse begynder sine Siklingsagn med en gøtisk kong „Ungvinus“, der ved testamente kommer i besiddelse af det danske rige. Vi komme ved dette navn, der kan have forekommet i Sakses poetiske kilde som patronym, nærmest til at tænke på Yngva niðr eller Yngva konr, altså blot en kongebåren helt i almindelighed, uden at vi behøve at tænke på Ynglingætten; ti allerede da oldkvadene bleve til, havde den forstyrrende skik vundet hævd i digtningen, at bruge berömte heroiske ættenavne i flæng; således kaldes Volsungen Helge Hundingsbane både Siklingr, Buðlungr, Hildingr, Döglingr, Ylfingr og ættstafr Yngva; Sigurd Fåfnesbane kaldes Yngva konr; Helge kaldes også Skjöldungr, Sigurd Skjöldunga niðr, og både Sigrun og Brynhild kaldes Skjöldunga dís. Sakses „Ungvinus“ er dog måské snarere Hogne, eftersom en anden gammel dansk kilde, den såkaldte kong Eriks krønike, her har navnet „Hugne.“ Ligesom vi i Helgekvadet have Sigar og Hogne med datteren Sigrun, således få vi da hos Sakse Siklingerne: Hogne, Sigvald med sönnen Sigar og datteren Sigrid; Sigars datter er Signe, Hagbards elskede. Det vilde være interessant, om Helges Sigrun virkelig i den gamle digtning tænktes at tilhøre samme æt som Sigrid og Signe. Så meget er da vist, at denne Siklingæt hører til de ældste, med Volsungerne ligestående heroiske ætter, og at den altid har været særlig knyttet til Danmark, om end Hagbardssagnet er blevet stedfæstet trindt i Norden, og genealogerne have villet lægge Siklingætten, så vel som en Skjoldungæt, op i de små norske fylker.

Sagnet om Hagbard og Signe er jo det mest berömte i denne sagnkreds, der som en större helhed alene findes hos Sakse; men vi bör dog ingenlunde oversé de andre led i denne digtkreds, så som sagnet om den trofaste bejler Ottar og Sigars jomfruelige søster Sigrid, der ikke vil fæste sine öjne på nogen mand, end ikke på Ottar, der frelser hende fra jættevold, men som dog tilsidst kommer til at slå öjnene op, da hun bærer brudeblus for Ottar ved hans foregivne bryllup. Ej heller må vi oversé det lignende sagn om Alv Sigarssön og den kække Alvhild skjoldmø, så lidt som sagnene om deres datter Gudrid den stolte, der slutter sagnrækken. Vi have her en sagnkreds, som, hvis den forelå i sin rette sangform, vilde i poetisk rigdom og udvikling kunne göre de bevarede heroiske eddakvad rangen stridig. Skulde vi i korthed betegne Sikling-ættesagnets idé, så måtte den nærmest bestemmes som kærlighedens almagt: Ottar, Alv, Hagbard og Halvdan, Sigrid, Alvhild, Signe og Gudrid stå alle som repræsentanter for denne samme idé, men med en karaktérforskellighed indbyrdes, navnlig på den kvindelige side, som gör den gamle digtning den största ære: den bly Sigrid, den knibske Alvhild, den ömme Signe og den stolte Gudrid ere poetiske figurer af en sjælden skönhed og med en rig afveksling. Denne sin overvejende erotiske karaktér har sagnkredsen tilfælles med eddakvadene om begge Helgerne med deres valkyrjer Svava og Sigrun, med hvilke kvad den også ved sine personer og sit lokale viser slægtskab. Vi kunne da endnu lægge mærke til, at kong Sigars onde rådgiver, den gamle „Bolvisus luminibus captus“, genfindes i „Blindr inn bölvísi“, der er nær ved at genkende Helge Hundingsbane i kvindeklæder (dem have vi da også i Hagbardssagnet), og det gentager sig i Hromund Greipssöns saga, i hvilken vi

utvivlsomt have betydelige spor tilbage af det tabte digt om Helge Haddingjaskati med hans valkyrje Kåra (Káruljóð, det manglende tredje led i den episke Helge-trilogi): dèr finde vi nemlig atter „Blindr inn illi, er Bávís hèt“, netop i samme situatjon, søgende den i kvindeklæder dulgte helt, der ligesom Helge Hundingsbane skjuler sig hos „Hagal“.

Det er jo vel for det meste kun hentydninger, vi i den islandske literatur finde til Siklingsagnkredsen; de ere dog tilstrækkelige til at vise, at denne har hørt til de over hele Norden udbredte og berömte oldtidssagn. Hagbards hængning for Signes skyld af hendes fader Sigar er, som i forrige time omtalt, bleven brugt til digterbilleder, der alt findes i Thjodolvs Ynglingatal fra 9de århundred, og Hake og Hagbard nævnes oftere sammen mellem de gamle sagnhelte. Ett værdifuldt supplement til sagnkredsen yder dog Ynglingasaga i sin fortælling om Hagbards broder Hakes endeligt: hvorledes han, sejrende i kampen, men dødelig såret, lader sig lægge i løftingen på sit med alle de faldne, med våben og smykker ladede langskib, som da stikkes i brand og går flammende til søs med sin Valhals-ladning.

Den midterste hoveddel af Siklingsagnet handler om Håmundssönnernes sammenstød med Siklingætten. Hertil findes et vink i den del af Völsungasaga, der udskriver nu tabte oldkvad: Gudrun spör Brynhild, hvem hun ansér for de ypperste kæmper, og vænter da at høre sine brødre Gjukungerne nævne; men Brynhild svarer: Hake og Hagbard. Da siger Gudrun: „ja vel ere de store og berömte kæmper; men dog røvede Sigar deres søster og brændte de andre inde, og de ere sene til hævn.“ Her sættes denne ættestrid da samtidig med Sigurd, den tænkes som begyndt, men ikke afsluttet; og den forsinkede hævn kunde vi da

søge i, at Hagbard efter Sakse dræber Sigars sönner. Han lokker derefter Sigars datter og hænges af ham, som så atter falder for Hagbards broder Hake.

Det sidste led i Siklingsagnet er, hvad der angår Alvs og Alvhilds datter Gudrid, ættens sidste spire, og hendes bejler Halvdan Borgarssön. Her indflyder et andet mærkeligt ættesagn om hans byrd og hans kamp med sin halvbroder, hvem han fælder, uden at kende deres slægtskab, för den døende broder siger ham det. Hele dette interessante tragiske sagn genfinde vi jo, tildels med forandrede navne, men med lævninger af de selvsamme oldkvad, som Sakse har haft og delvis oversat, i Asmund kæmpebanes saga. (Navnene ere kun tildels andre; ti også i sagaen er det kong Alv i Danmark, der har datteren Æsa, svarende til Sakses Gudrid; og ligesom Sakses Halvdan er en sön af Alvs trofaste følgesvend Borgar, således er sagaens Asmund en sön af Alvs stalbroder Åge, hvem Alv skænker brúden, ligesom det hos Sakse fortælles, at da Alv fik sin Alvhild, gav han Borgar hendes veninde Gro, der da i sagaen er sammensmeltet med Drótt, som den ved misforståelse giver et andet navn). Sagnet indledes ved fortællingen om to sværd, der smeddedes for en svensk konge af dværgene „Alius“ og „Olius“, — hvori vi måské have en grafisk fordrejelse af Bilvíss og Bölvíss, som i Sigarssagnet hos Sakse; også i Tysklands og Englands gamle digtning kunne vi jo forfølge disse to vætters spor. Til det ene af sværdene — det som Olius (Bölvíss?) har smeddet — knyttes den forbandelse, at det skal volde kongens dattersöns død, og det sænkes derfor i havet, som Tyrving med sin forbandelse gemmes i Angantyrs höj; men det kommer naturligvis op igen og bliver i Halvdans (Asmunds) hånd broderen Hildegers (Hildebrands) bane.

Gennem dette sidste led af Siklingsagnet komme vi umiddelbart til — Harald Hildetand, der efter Sakses forklaring er en sön af Halvdan og Gudrid. (At Sakse får skyld for på et andet sted at göre Harald til en sön af Borgar og Gro, beror ganske vist kun på en uheldig glosse, for eks. at en afskriver har haft det uvittige indfald efter navnet Haraldum på første sted at tilföje „quem sequens ætas Hyldetand cognominavit"). Skjoldunger, Siklinger, Ynglinger og Arngrimssönner mødes da ved oldtidens slutning, da de gribes af den efterheroiske, genealogisk-historiserende digtning og knyttes til oldtidens yngste heroer, erobringskongerne Ivar Vidfadme og Harald Hildetand; medens Volsungerne endnu ved et dristigt spring knyttes til den kun halvheroiske Regner Lodbrog.

Om Ivar Vidfadme er alt talt. Nu om Harald Hildetand; også han er som poetisk figur af stor betydning, hvad man så vil göre af ham i historien. Sögubrot lader ham ligesom Hyndluljóð være en dattersön af Ivar, og derom ere alle islandske kilder enige. Men Sakse, som slet ikke véd noget om Ivar Vidfadme, giver ham, som nys bemærket, en ganske anden herkomst. Dette forstår jeg således, at da Harald Hildetand var en over hele Norden berömt sagnfigur, så har digtningen på forskellige måder knyttet ham til de gamle berömte ætter, og dette er, som vi straks skulle se, ganske i sin orden, — nemlig i sin poetiske orden; ti i genealogisk og historisk henseende er det en slem uorden. Harald stammer altså fra Skjoldungerne, både fra Froderne og fra Ro Halvdans sön, han stammer fra Siklingerne, fra Arngrimssönnerne og fra Ivar Vidfadme. Og således skal det just være. Det viser os netop, hvem Harald Hildetand er: han er som digterisk figur alle helteætternes ætling og arving. Han

er Skjoldungernes rette arving: Lejres stolkonge i en ny skikkelse, Lejres sidste stolkonge, og for så vidt en gentagelse af Hadding, af Ro, af Rolv. Men medens Rolv nöjes med en hird af tolv udvalgte kæmper, troner Harald i en kreds af sådanne helte i hundredtal. Han er Frode Fredegods sagnhistoriske arving og afspejling: i et halvt århundrede hersker han i fred over alle de lande, han ved arv eller kamp har erhværvet; derfor hedder han, som Einar skálaglamm synger: „den milde.“ Men han er også Ivar Vidfadmes arving, den store erobrer, og derfor hedder han Hildetand. Han er ved denne forbindelse af forskellige typer væsenlig forskellig fra enhver af dem. Han er således i modsætning til Ingjald Ildråde og Ivar Vidfadme den gode konge; det har han efter de gamle Skjoldungfædre. Han er som de ægte gamle ædle helte Odins lærling og fostersön. Harald er, kort sagt, hele den gamle heltetids kongelige repræsentant, — som Starkad på en noget anden måde er kæmpernes, hvorom i næste time. Det er da i sin poetiske orden, at Odin selv giver ham nådestødet, da han har levet sin alder ud.

Hvad Haralds personlighed siger os på én måde, og hvad de mange slægtregistre til ham siger os på en anden måde, det udtales på en tredje måde i den store begivenhed, hvortil hans navn er uopløselig knyttet: Bråvoldslaget. Når jeg her taler om Bråvoldslaget, så er det ikke på historiserende vís: om den store folkekamp anno 730 mellem forskellige natjonaliteter, de norrøne Gauter og de tevtoniske Goter, og hvad andet man har fået ud af det. Jeg har kun med Bråvoldslaget at göre som med en storslået digterisk fiktjon, der endda efter min opfattelse har en langt mindre historisk karaktér end adskillige af digtningen besungne tidligere tildragelser. Bråvoldslaget

svarer til kampen for Troja. Her samles alle heltene fra hele den for Nordboen bekendte verden, det vil sige: fra hans hele sagnverden, fra de sagnkredse vi kende, og fra flere, som vi nu ikke kende noget til. I opregningen af kæmperne på begge sider, på Haralds og hans broder- (eller søster-)söns Sigurd Rings, således som den lige ud af det Starkad tillagte oldkvad findes både hos Sakse og i Sögubrot, finde vi således af Rolv Krages kæmper Begad og Hjalte, ja endog „Aðils ofláti frá Uppsölum", måské også Bjarke, i Sögu-Eiríkr (Ericus fabulator) have vi Frodes Eiríkr inn málspaki; vi have tre eller fire af Halvs kæmper: Styrr inn sterki (Stur robustus), Steinn af Væni (eller Steinar báðir, som de to: Útsteinn og Innsteinn kaldes i et vers i Halvssaga, når det læses rigtig) og Hrókr inn svarti (Rocar fuscus), den sidste alene hos Sakse, som ellers ikke ses at kende Halv; vi have også her seks af de tolv Arngrimssönner: Brandr, Barri, Bildr, Toki, Tindr og Tyrfingr, og de stride side om side med deres banemand Orvarodd; vi have her Hama, hvem Starkad engang för har dræbt, som alt nævnes i Bjovulvsdigtet og siden i Volsung- og Didriks-sagnene; og den Hake, som her følger med Bemunds sönner, det er da klarlig Hake Håmundssön; vi træffe her Saxi flettir, der efter Ynglingasaga er samtidig med Ingjald Ildråde, og Gandálfr gamli, der efter samme saga er Halvdan Svartes samtidige; ja, vi kunne end ikke vægre os ved i de to thelemarkske kæmper, der her følges ad: Haddr harði og Hróaldr tá at genkende de to Theleboer: Haddr inn harði og Hróaldr hryggr, der stå imod Harald Hårfagre i slaget i Hafursfjord.

Til alt dette gives alene en poetisk, ingen historisk forklaring. I den af Odin selv anrettede store turnering på Bråvold, en enherjekamp, hvori alle de

faldne helte genopstandne tage del, hvor Hedin selv er med i sit uvejr, hvor valkyrjerne stige ned og som skjoldmøer blande sig i slagets vrimmel, hvor Starkad er hovedkæmpen, og hvorfra Harald med det prægtige følge af 15 konger og 30000 fribårne kæmper går til Valhal, indviet dertil af Odins egen hånd, — i alt dette ser jeg den rette storartede slutsten i vor oldtids heroiske digtning og intet andet. Jeg kan ikke se rettere, end at det historiske stof her er så aldeles underordnet og opslugt, at her har digtningen formet og skabt med en sådan frihed, at den historiske „kærne", der pilles ud af det, er ikke stort værd. Kærnen er poesien; lad så hvem der har lyst sysle med skallerne, som når det hedder (P. A. Munch, Det norske folks hist., I, 279): „Borttage vi de mytisk-romantiske udsmykninger i Ivars og Haralds historie, f. eks. om gudernes indgriben i begivenhederne, om Haralds unaturlig lange levetid, om anledningen til Bråvalleslaget og om den uhyre störrelse af de i dette kæmpende hære, så få vi dog altid dette historiske stof tilbage" o. s. v.

Harald Hildetand er altså den sidste rent heroiske sagnkonge, ligesom han og hans broder Randver ere de yngste helte i Hyndluljóð. Og hermed stemmer det fuldkomment overéns, at digtningen om Bråvoldslaget er den sidste heroiske i den samme gamle form, hvori Volsungsagnet, Tyrvingsagnet, Rolvsagnet, Halvsagnet ere besungne. Herom, så vel som om oldtidens store kamp- og sang-heros Starkad, hvem både Sakse og Sögubrot gör til forfatter af Bråvoldskvadet, skal tales i næste time.

I denne time må endnu kun tales et par ord om Regner Lodbrog. Om han end er mindre end halvhistorisk, så er han dog ingenlunde mere end halvheroisk.

Han er en slags efterheros, en ny tids helt, om han end tildels af digtningen er bleven iført heroernes aflagte klæder. At Regner og hans sönner have været besungne i episke kvad, og at både sagaernes og Sakses beretning væsenlig grunder sig på sådanne, det er sikkert nok. Vi ere også i stand til at bestemme Regnersdigtningens form, og vi se da, at den er meget forskellig fra den, hvori alle forhen omtalte sagn have været besungne, så at dens verseform, der kan kendes både af de i sagaen indlagte (eller bevarede) vers og af Snorres dermed stemmende vidnesbyrd i Háttatal, har dannet en overgang imellem det ældre episke versemål (fornyrðalag, udvidet til málaháttr) og den kunstige skjaldesangs dróttkvæðir hættir.

Regner er den store vikinghelt; men vikingtiden er åbenbart senere end uddannelsen af den forhen omtalte heroiske digtning. Ingen af de forhen omtalte helte ere vikinger i den forstand som vi møde dem i 9de og 10de århundrede. Hvad enten ordet udledes af vík, en vig, eller af víg, kamp, så betegner det fra først af alene krigere og i særdeleshed søkrigere; således finde vi det brugt i Helge Hundingsbanes kvad; også Sigurd Fåfnesbane kaldes (i Helreið Brynhildar) víkingr Dana, og víking bruges i samme kvad til at betegne kamp i almindelighed. Men de historiske vikinger vare i virkeligheden sørøvere, der fore ud på æventyr, gjorde landgang hvor bytte lokkede og kæmpede så indbyrdes om rovet; og det er da især den såkaldte vesterviking, der er betegnende for denne idræt. Denne tager først sin begyndelse sidst i 8de århundrede; år 787 nævnes første gang nordiske vikinger på Englands kyster.

Oldtidsheltenes kampe, som de skildres i digtningen, kunne (når vi forstå ordene ret) deles i de mytiske og de historiske. De første ere dem, hvori heltene

fortsætte gudernes gerning og ødelægge uhyrer, som Sigmund og Sinfjotle udryddede jætter, Sigurd fældede Fåfne, Bjovulv først Grendel og siden dragen, Helge Hundingsbane fældede jætten Hate, og Gram, Hadding, Frode og Fridlev bestode lignende kampe. De historiske, det vil da her kun sige: de rent menneskelige kampe ere atter af en dobbelt art og betegne forskellige stadier i digtningen; den ældre art er slægtfejden, der ved blodhævn og genhævn kan udstrække sig gennem flere generatjoner, samt de hermed væsenlig ensartede nabokampe, — og søfarende folk have naboer til vands så fuldt som til lands. Sådanne ere kampene i de gamle ættesagn. Den anden art er erobringskrigen, som vi finde i de forholdsvis senere kongesagn om Ingjald Ildråde, Ivar Vidfadme og Harald Hildetand. Regner er vel også erobringskriger, men han er dog fornemmelig viking, som sådan hærger han Englands, Skotlands, Irlands og Frankeriges kyster, indtil han finder sin død på et sådant tog. Allerede herved er han forskellig fra de ægte heroer, både ældre og yngre. Hans flok af sönner, der endnu i hans levende live optræde i en mængde særskilte kampe, — også dette er noget nyt, der intet tilsvarende har i den ægte heroiske digtning; det er derimod grebet ud af livet og den historiske virkelighed i 9de og 10de århundrede, som vi møde den i Harald Hårfager og hans mange sönner. De mange elskovsæventyr, som af digtningen tillægges Regner, have ingen organisk sammenhæng med udviklingen af hans skæbne; de ere en række af løsrevne genminder fra tidligere heroiske digtninger. Sagnet om den norske skjoldmø Hladgerd (Lathgertha), som Sakse er ene om, er oprindelig et valkyrjesagn, og det er måské fra først af en variatjon af det selvsamme, som Sakse efter et gammelt kvad har i sin 2den

bog om Regner Hundingssön og valkyrjen Svanhvid Haddingsdatter. (Det er måské tilfældigt, men kan dog her anmærkes, at den ene af de tre valkyrjer i Volundskvadet har det dobbelte navn: Hlaðguðr-Svanhvít.) Regners æventyr med den gøtiske prinsesse Thora Herrøds datter med ormen eller ormene for sit bur, som Regner fælder, det er da tildels en gentagelse af sagnet om Hladgerd, der også bevogtes af et par uhyrer, som han dræber (ti Regner skulde jo også have noget, der lignede de nys omtalte, ægte heroiske, mytiske kampe); men nærmest er det da en ligefrem gentagelse — lige til skindet, der skal have givet ham sit tilnavn — af Alv Sigarssöns kamp med de to slanger for den gøtiske Alvhilds jomfrubur. Om Asløgsagnets efterheroiske karaktér er forhen talt. Regners død i ormegården er en gentagelse af Gjukungen Gunnars: for Gunnars harpeslæt få vi her Regners dødssang. Den blodige örn, som ristes på hans banemands ryg, have vi alt i 2det Sigurdskvad, hvor Sigmunds bane Lyngve Hundingssön frister kong Ellas skæbne. Odin optræder også på heroisk vís i Regnerssagnet, men uden at gribe ind i hans skæbne: han er kun med, for at kaste sand i öjnene på hans sön Sigurd.

Vi savne kort sagt i Regnersdigtningen, hvor meget smukt og interessant den end indeholder, når vi se på enkeltheder, den heroiske digtnings begrænsning, holdning og konsekvens. I steden for det mytiske have vi her det æventyrlige, for det nødvendige have vi det tilfældige, for det heroiske det romantiske.

Ved denne vikinghelts skibsbro har da den efterheroiske, den ældste historiske, digtning ligesom søgt at fortöje alle de gamle ættesagn ved genealogiske tråde.

Dèr ligge alle de gamle digtersnekker side om side: Volsungers, Siklingers, Skjoldungers, Ynglingers, den stolteste flåde, som digtningens hav nogensinde har båret.

III.

Jeg forsøgte i forrige time at give et overblik over det væsenligste indhold af den nordiske oldtids heroiske digtning, over de vigtigste ætte- og konge-sagn, og jeg søgte da fornemmelig at påvise disses rent poetiske bygning, der formentlig viser, at vi her have en så kraftig formende digtning for os, at selve dens æmner, således som de foreligge, — og de foreligge jo alene således som de ere komne til os igennem digtningen, — må betragtes som produkter af den heroiske digtning, dannede efter dens rent poetiske, ideelle krav. Jeg må dog endnu, forinden jeg går over til, hvad der skulde være hovedgenstand for vor betragtning i denne time: nemlig digtningens sangform og dens fællesidéer, dvæle lidt ved en del af dens indhold.

Vi må da særlig rette vor opmærksomhed på en enkelt sagnhelt, for stor til at oversés eller forbigås, men altfor forskellig fra alle de i forrige time omtalte, til at han dèr kunde tages i-öjesyn, uden at forvirre synet og forrykke målestokken. Jeg kunde slet ikke tage ham med forrige gang ved betragtningen af de andre gamle konger og helte, fordi han kan ikke sættes sammen med dem, uden at knuse dem, ikke ved sin åndsovervægt, men ved sin uhyre kæmpekrop, hvormed han endnu i sit fald forsøgte at knuse sin banemand, som Hrungner nær havde knust Thor. Den gamle

kæmpe, som vi nu skulle tage i öjesyn, det er da ingen mindre mand end den nordiske Herakles, Samson og Goliat: Starkad den gamle, hos os sædvanlig Stærkodder kaldet. Det er af den störste vigtighed for hele opfattelsen af vor heroiske poesi, at vi forstå ham ret og få öje på, hvem han er. Se vi fejl på ham og forstå ham uret, så vender han op og ned på det hele og spærrer os vejen til forståelse af vor oldtids digtning, vejen til det rette nordiske heltebegreb. Men forstå vi ham ret, så kan han give os vigtige oplysninger om hele digtningens liv og udvikling.

Starkad er da, efter min opfattelse, langt fra at være den, man har villet göre ham til: Nordens ret egenlig typiske heros, Nordens helteideal. Han er — således som han står tydelig for os i den rigelig repræsenterede digtning, hvori han er sentrum og hovedperson — ingen ideal helt i den heroiske digtnings forstand, om han end måské blev viking-idealet; men han er kæmpekraftens æventyrlige repræsentant, der som sådan vel er udviklet endnu indenfor den heroiske digtning, men dog således, at han tilhører og væsenlig betegner dennes seneste stadium. Han er fremgået af en yngre støbning end alle de gamle ættesagn, vi betragtede i forrige time; han forudsætter ligefrem disse som forud tilværende. Starkad er — i sin storhed — ingen primitiv sagnhelt, der kan stå side om side med helte som Sigurd Fåfnesbane eller Rolv Krage (således som både N. M. Petersen og P. A. Munch stille ham). Der er en afgjort artsforskel mellem dem og ham. Han er som sagt yngre end disse helte; men han er ligeså vist ældre end Regner Lodbrog. Hans plads er i Bråvoldslaget, eller rettere ved siden af det, ti han udtrykker på en anden måde det selvsamme som denne digtning, der åbenbart, som vi så i for-

rige time, står som en afsluttende efterskrift til de gamle heltesagn. Han kan i denne henseende sammenlignes med den oldengelske Wídsíð ɔ: den vidtvandrende (inn víðförli), der har rejst om og besøgt alle de gamle sagnhelte, eller med Nornegest, der ender hos Olav Tryggvesön og dèr beretter om alle de oldtidshelte han har set og kendt: Volsunger, Gjukunger, Sigurd Ring og Lodbrogs sönner, og med Gests genganger Toke Tokesön, der gæster Helligolav, og som forhen har færdedes med Rolv Krage og med kong Halv. Disse æventyr ere ganske vist langt yngre end Starkadsdigtningen, fra hvilken de også ere væsenlig forskellige i andre henseender; men de gå dog ud fra samme tanke og vise samme tendens: at opfriske de gamle minder om oldtidens helte ved at tænke sig dem lagte i munden på en flere hundred år gammel olding, der selv har levet med i dem.

Starkad er som poetisk figur i sin storhed, det er: som hovedmand og sentrum for en hel digtning, egenlig én abstraktjon, en allegorisk personlighed, en reflekteret heros, skabt af den heroiske digtning på dens seneste stadium, for at danne et middelpunkt, hvorom den forud uddannede mangfoldighed af sagnkredse kunde samle sig. Allerede hans navn Starkaðr eller Störkuðr (måské også Sterkiðr) betegner ham som styrkens, kæmpekraftens personifikatjon; og at han både i den islandske literatur og hos Sakse siges at være en sön af Stórvirkr: storværksmanden, gör det da endnu mere klart.

Vi tale her om Starkad som én person, én sagnfigur, og kunne aldeles ikke indlade os med Suhms tre eller Munchs to Starkader, af hvilke den sidste lader sig „ved en skönsom forklaring“ — der træder i steden for

Thors styning — redusere til ganske menneskelige forhold: „når nemlig Starkad henved år 680 opholdt sig hos Vikar, 690—700 hos Frode og Ingjald og 720 hos Åle, bliver hans leve- og virkealder ikke större end mangen i nyere tider bekendt veterans“ (Det norske folks hist. I, 300), han kan da også godt endnu være med i Bråvoldslaget „år 730.“

Hervararsaga har kun én Starkad med tilnavn Áludrengr; han var Storvirks sön, kommen af turser og dem lig i sind og i skind, han havde otte hænder, han dræbte Hergrim og blev dræbt af guden Thor, uden at der tales om, at han efterlod sig afkom. Han kommer ind dèr som fosterfader for Grim, faderen til Arngrim bersærk, Arngrimssönnernes fader. Gautreks saga har i prosaen først Starkaðr Áludrengr, Hergrims bane, en „hundvíss jötunn“ med otte hænder; ham slog Thor ihjel; hans sön var Stórvirkr, og dennes sön igen Starkad, Vikars banemand. Sakse har kun én Starkad, „Starcatherus Storverki filius“, om hvem han anfører det sagn (fabulosa et vulgaris opinio), at han var af jætteslægt og af naturen begavet med seks hænder, men guden Thor havde rusket de fire af ham, hvilket, siger Sakse, meget forbedrede hans udseende. Selv siger Starkad i et vers af Vikarsbálkr, at da han var i Upsal hos kongerne Alrik og Erik, da skældte bersærkerne ham for en jætte og syntes på ham at se jættemærkerne af de otte hænder, som Thor nordenfjælds rev af Hergrims banemand:

Sjá þykkjask þeir	er Hlórriði
á sjálfum mèr	fyr hamar norðan
jötun-kumbl	Hergríms bana
átta handa,	höndum rænti.

Dette lader sig godt forstå om ham selv (også i et andet vers i Gautreks saga kap. 5 omtaler han sig selv i 3dje person som „Starkaðr Stórvirkssonr), og her siges da ikke

heller, at Thor dræbte Hergrims bane, men at han skilte ham ved nogle af de mange hænder, altså netop, hvad Sakse mælder. De to sagaers ord, at Thor dræbte en Starkad, turde da bero på en misforståelse, der kunde finde bestyrkelse i det vers af Vetrliði fra 10de årh., hvori der siges til Thor: „steypðir Starkaði“: du nedslog, styrtede Starkad, hvilket forstås som: du dræbte ham, hvad dog ej er nødvendigt; men måské endog steypðir er en fejl for stýfðir (Starkað) ɔ: du stævnede, stynede Starkad (rev de overflødige hænder af ham). Endnu kan mærkes, at når den såkaldte ældre Starkad adskilles fra sönnesönnen ved tilnavnet Áludrengr, og der til forklaring i prosaen tilföjes, at han besøgte eller bode ved „Álufors“, så turde netop dette tilnavn vise hen til den rigtige Starkad, og burde da hedde Áladrengr ɔ: Åles kæmpe; ti som Åle den frøknes kæmpe og siden banemand var Starkad netop særlig bekendt.

Vi have da her kun at göre med den ene, uhyre store, stærke, stygge Starkad med de tre mandsaldre, således som han fremtræder i sin egen digtning, d. e. den digtning, hvori han er sentrum og hovedmand. Men dog kan det bemærkes, at det er rimeligt nok, at han alt forud har som den stærke mand spillet en underordnet rolle i flere oldsagn, forinden han blev dragen frem af digtningen og gjort til middelpunkt for en egen rundt omkring fra hentet sagnkreds, eller rettere sagnrække. Det norske Vikarsagn er måské det, hvori han fra først af egenlig har hjemme. (Nu have vi det dog kun støbt ind i hans egen digtning.) Dog finder jeg også et derfra ganske forskelligt spor til hans præeksistens i det 2det kvad om Helge Hundingsbane, hvor det hedder:

Fèllu i morgun
á Frekasteini
Bragi ok Högni,
varð ek bani þeirra;
en at Styrkleifum
Starkaðr konungr,
en at Hlèbjörgum
Hrollaugs synir;
þann sá ek gylfa
grimmúðgastan,
er barðisk bolr,
var á braut höfuð.

De fire sidste linjer om den ene kæmpe kunne ikke henføres til de to nærmest foregående om Hrollaugssönnerne, men må høre til de forrige om Starkaðr konungr, og linjeparrene i midterste halvvers bör da ombyttes. Hvad her så siges om denne kong Starkad, den grummeste helt, hvis krop kæmpede efter at hovedet var borte, det er jo netop samme træk, som Sakse henfører til vor Starkad, når det hedder, at hans hoved bed i græsset, efter at det var afhugget. (Quod corpori avulsum impactumque terræ glebam morsu carpsisse fertur, ferocitatem animi moribundi oris atrocitate declarans.)

Hvor vi derimod finde ham i Skjoldungsagn: om Frode den frøkne og hans sön Ingel, hvem Langfeðgatal kalder Starkaðar fóstri, og om Åle den frøkne, hvem han tog livet af, i Ynglingsagnet på flere steder: hos Alrik og Erik og siden hos kong Huglek, i Siklingsagnet: hvor Sigrids elsker Ottar slår ham på flugt, og hvor han er i ledtog med Hake Håmundssön, i Arngrimssagnet: hvor han efter én traditjon træder i Orvarodds sted som bersærkernes banemand, også hvor vi finde ham i forbindelse med Halvs og Fridthjovs slægter og på hans videre færden i Rusland, i Venden, i Saksen, hvor han fælder den berömte sagnkæmpe Hama, og endelig i Bråvoldslaget — på alle disse steder have vi ham således som han forekom i den om ham som hovedperson dannede digtning, hvori han næsten altid indføres talende, dels opregnende

sine hændelser og bedrifter, dels tordnende mod vanslægtningen fra fædres gamle sæd, hvorfor han siden blev opfattet som forfatter til disse digte, og da som den ældste benævnte skjald, man vidste af at sige, som Skáldatal siger: „Starkaðr inn gamli var skáld; hans kvæði eru fornust þeirra sem menn kunnu; hann orti um Dana konunga.“

Også den senere æventyrdigtning bemægtigede sig Starkad, og således finde vi ham i Nornagestssaga, hvor det fortælles, at han engang kom i kast med Sigurd Fåfnesbane, der slog to tænder ud af munden på ham. Gest, der var tilstede, tog den ene med sig og hængte den i en klokkestræng i Danmark; den vog syv ører (14 lod). Hvidtfelt fortæller, at ridder Henrik Æmeltorp midt i det 13de århundrede eiede én af Starkads tænder: den var tolv tommer i omkreds, og det er da sagtens den samme som Gest mener.

At digtningen om Starkad som den store sagnhelt er yngre end de gamle store ættesagn, det fremgår allerede deraf, at han forudsætter dem. Ættesagnene om Yngling-kongerne i Upsal og Skjoldung-kongerne i Lejre ere til, för digtningen skaber en kæmpe, der står med det ene ben i Upsal, det andet i Lejre, snart i den ene, snart i den anden slægts tjeneste. Og sagnene om de berömte stolkonger ere dannede — og blegnede —, inden en menig kæmpe stilles dem ved siden, ja endog göres til midtpunkt i digtningen om dem, således som Starkad står til Frode frøkne og sönnen Ingel. Hvad der her er det ældre og hvad det yngre stadium, er klart nok. Og vi kunne også påvise mellemstadiet. Vi så i forrige time, hvorledes kongeidéen i digtningens udvikling vandt forhöjet glands ved, at kongen, som Rolv Krage, tronede i en kreds af hver for sig berömte og udmærkede kæmper, selv dog den ypperste af dem alle.

Men når kæmpen således tager for sig selv og vokser kongen over hovedet, så han bliver digtningens hovedperson og middelpunkt, og kongen synker ned til staffage for ham, da befinde vi os på et nyere stadium, og dèr står Starkadsdigtningen. Det kan i så henseende være oplysende at se hen til det oldengelske Bjovulvsdigt, der, skönt det tilhører 8de årh., dog som et bevidst, skriftlig forfattet kunstdigt står på et mere fremskredent udviklingstrin, end Skandinavien nogensinde nåde i oldtiden: dèr have vi gøtekæmpen Bjovulv med de tredive mands styrke, der aldeles fordunkler Lejrekongen med alle hans mænd. Bjovulv er en forstörret (og forfinet) Bjarke; men at denne forstörrelse er det senere, kan da ikke betvivles.

Flere andre betragtninger vise det samme. Starkad som den store jættebårne og jættelige sentralhelt kan først tilhøre en tid, hvor det jætteagtige for forestillingen smelter sammen med det heltemæssige. At denne forbindelse ikke er det oprindelige, men netop det afledede, er da indlysende. Guderne ere ældre end heltene; heltesagnenes dannelse ligger længere fremme i udviklingen end den egenlige mytedannelse, der sætter dualismen: guder på den ene, jætter på den anden side. Når nu oldtiden kommer til dannelsen af sine ideale helte, så låner den dem ikke fra jætteverdenen, den danner dem i gudernes lignelse og stiller dem på gudernes side; den lader dem, der engang som énherjer i Ragnarok skulle kæmpe mod turser og trolde, alt her i livet øve sig i denne kamp og enkeltvis bekæmpe jætter og uhyrer. Sammensmeltningen af jætte- og heltebegrebet er da ikke det oprindelige, men det afledte, hvorfor også i alle senere folkesagn de gamle helte ere sammensmeltede med jætterne og blevne til uhyre kæmper, for hvis storhed den senere populære anskuelse ikke har noget

andet mål end störrelsen. Allerede hvor Sigurd Fåfnesbane i Nornagests saga stilles sammen med Starkad, er også Sigurd bleven til en rise. For så vidt som altså Starkad utvivlsomt betegner en sådan sammenblanding af jætte- og helte-begrebet til en slags kæmpe-forestilling, hvor det uhyre er det karakteristiske, så må han i denne skikkelse være en senere skabning af den samme digtning, som forud havde dannet de rent menneskelige, gudelignende, jættefjendtlige helte.

Starkad er dog ikke alene kæmpekraftens repræsentant; han optræder også som talsmand for gammeldags hårdførhed og nöjsomhed og som fjende af al blødagtighed, forfinelse og fremmede sæder. Han forlader Upsalkongernes gård, fordi det dèr går for flot til, og de holde göglere og spillemænd. Han slår sig siden sammen med Hake og overfalder kong Huglek, som holder fidlere og göglere ved sit hof. Og han kommer med sin kulsæk på nakken til Ingels kongsgård, for at hærde både hans sæder og hans samvittighed og rive ham ud af tysk blødagtigheds og vellevnets døs. Denne hans polemiske stilling mod fremmed forfinelse, der giver anledning til retoriske udgydelser, den betegner da også Starkad som den senere sagnfigur, besungen på grænsen af en ældre og en nyere tid.

Og betragte vi nu den tråd, som holder Starkadsdigtningen sammen, så er den ganske vist af ægte gammel episk art, men anvendt på en ny måde. Denne tråd er den forbandelse, som Thor har lagt på ham, og hvormed han må betale sine udmærkede egenskaber: at han i sit lange liv skal begå tre nidingsværker. Her er altså det overført på en person, som eller lægges på en ting som sværdet Tyrving, eller på en æt som Arngrims-

sönnerne og Ynglingætten. Den enkelte sagnhelt indtræder i ættens plads. Også heri sér jeg en ny sagnformatjon, der forudsætter ættesagnet som sådant, idet den låner dets bygning.

Starkads lighed med Herakles er iöjnefaldende. Jeg kan dog ikke her gå ind på nogen parallelisering, Ikke heller skal jeg vove at udtale nogen mening om den græske halvguds plads i sagndannelsen; men jeg må dog minde om, hvad Diodor siger: at Alkmene var Zeuses sidste menneskelige brud, Herakles altså den yngste af hans menneskelige sönner.

Hvad der gælder om Starkad som sagnfigur, det gælder naturligvis også om den digtning, der drejer sig om ham. Og hermed føres vi over til betragtningen af den heroiske digtnings sangform, sagnenes besyngelsesmåde.

Den heroiske digtning, som vi nu kende den, ligger ikke for os i sin stigning, men i sin dalen. Vi kunne ikke påvise (om vi endog tildels kunne skimte) den i sin udvikling fra det enten i poetisk eller i formel henseende ufuldkomnere til det mere fuldkomne. Tværtimod: det længste vi kunne se tilbage er til dens kulminatjon, og dens derefter følgende stadier vise sig i poetisk henseende som en tilbagegang.

Hermed hænger det efter min opfattelse nöje sammen, at den halvhistoriske dæmringstid fra midt i 8de til midt i 9de årh., der fortsætter sig i det næste århundredes historiske dagslys: vikingtiden, den rummer ikke nogen stigende kulturudvikling, men viser netop en foreløbig tilbagegang, en opløsning af en tidligere kultur. Det af umættelig kamplyst og guldtørst fremkaldte vikingliv avlede råhed, ikke dannelse. Men årsag går forud for virk-

ning: den tid, der gik nærmest forud for den påvislige vikingtid, vestervikingstiden, der begynder sidst i 8de århundred, har ikke været nogen fremgangstid, men en forfaldstid i vore fædres åndsliv. At den heroiske digtning, Starkadsdigtningen og Bråvoldsdigtningen medregnet, som helhed, som sagndigtning, er ældre end vikingtiden, det fremgår med bestemthed af digtningen selv, som omtalt i forrige time. Og at vikingtidens digtning: Regnersdigtningen og den historiske skjaldesang i 9de og 10de årh. med sin udvikling i kunstfærdighed ikke var nogen fremgang i poetisk henseende, det er lige så vist. Intet er da rimeligere, end at vi også allerede indenfor den heroiske digtning selv, så snart vi blive i stand til at skelne forskellige stadier i den, må kunne spore en bevægelse, der i poetisk henseende ikke er fremskridt, men tilbagegang.

Jeg må her minde om, hvad jeg i forrige time bemærkede angående Volsung-Gjukung-sagnets udviklingsgang, som jeg stræbte at anskueliggöre ved et fra bygningskunsten lånt billede. Jeg adskilte dèr fire stadier i sagndannelsen, de tre indenfor, det sidste udenfor den heroiske digtning. Det ældste, som kun havde det rene Volsungsagn fra Sigge til Sigurd, var den episke hovedbygning, der ideelt er aldeles fuldstændig. Det andet stadium var det, som alle de os lævnede hertil hørende oldkvad tilhøre: dets dramatiske afslutning i Gjukungsagnet, som jeg lignede ved et mægtigt tårn. Ved dettes tilkomst og inderlige sammensmeltning med det foregående når sagnet sit höjdepunkt i formel udvikling. Vi få her en række af forskellige grupperinger af stærkt udprægede personligheder og en række af rigtskildrede gribende optrin: Gudruns og Brynhilds trætte i badet (kvadet er tabt, dets indhold i Völsungasaga),

Gudrun ved Sigurds dødsleje, Gudrun og Brynhild ved Sigurds lig, Brynhild på dødslejet, på bålet, på helvejen, Gudrun i Atles borg ved brødrenes drab og siden ved hævnen, Oddruns klage med mere. Men efter denne sagnets anden afslutning, der som sagt er kulminatjonen, kommer endnu indenfor den heroiske digtning en tilbygning i Jormunreksagnet, der i sig selv er et betydeligt sagn og en smuk digtning, men som ved at hænges til Gjukungsagnet kun virker forstyrrende ind på dettes harmoni, fordi det ligger udenfor idéen og kun har en rent ydre tilknytning i Gudruns og den tildigtede Sigurdsdatters person. Dets tilkomst betegner da en tilbagegang indenfor digtningen selv. Et fjerde stadium, yngre end alle de bevarede oldkvad og liggende udenfor den heroiske, inde i den dels historiserende, dels æventyrlige, efterheroiske digtning, var tilföjelsen af Asløgsagnet, hvorved der skabtes en forbindelse med Regner Lodbrogs sagn. Denne tilbygning savner ikke alene ideel sammenhæng med det øvrige, men strider ligefrem mod oldkvadenes ord og ånd. Det ældste, vi her have repræsenteret ved oldkvad, er altså kulminatjonen, dog således, at vi kunne skimte tilbage til en forudgående udvikling, men efter kulminatjonen indtræder, endnu indenfor den heroiske digtning, en tilbagegang, som fortsætter sig i sagndannelsen udenfor denne.

Kaste vi nu et blik på selve besyngelsesmåden, sangformen fra den tid, hvori digtningen stod på sit höjdepunkt, så se vi, at et så gammelt, så yndet og udbredt æmne som Volsung-Gjukungsagnet da var genstand for en rig besyngelse — hvoraf vi naturligvis kun have en ringe del tilbage — af mange forskellige sangere, og vi se, at denne deler sig i to hovedarter, af hvilke den

ene er mere episk, hvori der gives en sammentrængt udsigt over en række af begivenheder, dog således, at digtningen endda giver sig tid til at lade personerne komme til orde; men karaktéren er dog overvejende episk, fortællende eller antydende. En anden er mere lyrisk, der indskrænker sig til fremstillingen af et enkelt optrin eller endog kun en væsenlig handlingsløs situatjon, hvor personernes udtalelser er det egenlige indhold. Vi kunne ikke fra det vi have med bestemthed slutte, hvilken af de to arter der er den ældste; ti af første art er både ett af de ældste kvad, Volundskvadet, og de to yngste, Atlesangene. Det er dog i sig selv rimeligt, at den mere lyriske besyngelsesmåde er senere udviklet; men dette ligger da forud for, hvad vi have i poetisk form; ti det ældste stadium, vi have repræsenteret i selve oldkvadene, er som sagt kulminatjonen, hvor begge arter stå side om side i fuldeste blomstring, med Helgekvadene og 3dje Sigurdskvad på den ene, mere episke, Fåfnesmål, Sigrdrivemål og 1ste Gudrunskvad på den anden, mere lyriske side. Sagnets helhed forudsættes af alle de enkelte kvad, men disse have dog mindre afvigelser indbyrdes, såsom angående stedet, hvor Sigurd dræbtes: om ude eller hjemme, hvoraf følger i det første tilfælde hans samtale med hustruen, inden han opgiver ånden, i det andet tilfælde Granes tilbagekomst uden sin rytter og Gudruns samtale med Hogne, der mælder hende husbondens død. Også kan det enkelte kvad have personer, som de andre slet ikke kende, men som dèr træde frem i forgrunden, fordi situatjonen kræver det, således som Guldrand Gjukedatter i første Gudrunskvad, der alene forstår at bringe den af sorgen lamslåede Gudrun til bevidsthed, til gråd, ved at løfte det lin, der dækker den myrdede Sigurds åsyn. Deraf, at de enkelte kvad

således dels supplere, dels dublere hinanden og da med ejendommelige træk, se vi da, at de bevarede kvad ere led af forskellige rækker, der have tilhørt forskellige sangere, forskellige egne, måské også noget forskellig tid. Af den dog overalt forudsatte fælles helhed af sagnet i sine hovedomrids slutte vi, at der forud for disse ældste bevarede må have været en mængde tidligere kvad, gennem hvilke sagnets hovedform udvikledes og begrænsedes. Vi må da tænke os, at et udbredt og yndet heltesagn har i en vid kreds og gennem et længere tidsrum hørt til alle sangeres faste forråd og er da af dem foredraget på forskellig måde: dels i den mere episke, dels i den mere lyriske sangform.

Begge disse i kulminatjonstiden anvendte sangformer have dog det tilfælles, at de bestå af afvekslende fortælling og tale (samtale), således at alle optrædende og i handlingen indgribende personer tage ordet, og det hele foregår da ligesom umiddelbart for tilhørernes öjne. En påfaldende undtagelse herfra danner det andet Gudrunskvad; ti det er helt igennem Gudruns enetale, hvori hun fortæller sit liv og levnet lige til för hævnen over Atle. Hvad vi herved særlig må lægge mærke til, er dette, at skönt kvadet nu er enetale og tilbageskuende overblik over en række af hændelser, så synes det ikke altid at have været så: det lader sig for det meste tænke tilbage i en med de andre episke oldkvad analog form, nemlig sangerens fortælling og personernes samtale; ti indenfor enetalen gengives de omtalte personers ord i direkte tale. Herved bliver det sandsynligt, at dette anomale digt foreligger i en art omarbejdelse: at det tidligere har haft den sædvanlige episke form, hvor sangeren fortæller, og personerne optræde talende inde i handlingen,

hvor altså tilhøreren er ligesom tilstede ved det hele, samtidig med hvad der foregår, i steden for at han nu fjærnes derfra, får det middelbart gennem en anden, idet én af digtningens personer træder talende op og beretter, hvad der för er hændet. Tilbagebliksformen, der i det andet Gudrunskvad synes at være sekundær, finde vi dog også på første hånd i to til samme sagnkreds hørende oldkvad, der afgjort høre til de yngre, nemlig Oddrúnargrátr og Guðrúnarhvöt. De ere ikke helt enetale og vise heller ikke tilbage til nogen tidligere form; men de ere fra første færd således anlagte, at situatjonen og anledningen til den tilbageskuende enetale først gives, og derpå følger denne som sangens hovedindhold, og i den får da ingen af de deri omtalte personer replik. Disse to kvad tale da for rigtigheden af den med hensyn til andet Gudrunskvad gjorte iagttagelse; men dette sidste bliver dog af störst betydning, fordi det bærer omarbejdelsens præg. Ti det er jo indlysende, at en omarbejdelse i en ny form røber en nyere tid og en senere smag end den, som det omarbejdede underlag tilhørte. En nyere tid og smag, — endnu bestandig indenfor den heroiske digtnings tid, derom kan ingen tvivl være, — synes da at have foretrukket og fortrinsvis benyttet denne sidste besyngelsesmåde: tilbageblikkets. Dette bedes fastholdt; vi komme straks igen tilbage dertil.

Når vi spörge, hvilke sagnkredse, foruden den rigt repræsenterede Volsung-Gjukungkreds, der have været besungne endnu i digtningens kulminatjonstid, så mener jeg, at svaret på forhånd må blive: alle de store, bestemt udprægede, episk afrundede ættesagn. Et andet spörsmål bliver det, hvor vi have umiddelbare spor til denne tids besyngelse af

disse sagn; ti de ere ganske vist også tildels besungne på de senere stadier.

Af den gamle heroiske besyngelse af Ynglingsagnet have vi jo nu ikke en linje, og ikke heller nogen umiddelbar simpel opløsning af de gamle sagnkvad. Af Siklingsagnet have vi ialfald det sidste. Det har efter alle mærker stået ved siden af og tildels korresponderet med Volsungsagnet, og vi se, at det har haft en lignende besyngelse med en stærkt udviklet lyrisk karaktér. Af selve dets besyngelse i det gamle sprog have vi dog nu intet tilbage, undtagen for så vidt vi dertil ville henføre de i Asmund kæmpebanes saga bevarede brudstykker af kvad, der have besunget Gudrid Alvsdatters elsker Halvdan Borgarssön. Disse vers kunne også meget vel tilhøre digtningens blomstringstid. Det samme synes mig i det hele taget at gælde om de i Hervors saga bevarede, til Arngrimsættesagnet hørende vers. Det gælder da utvivlsomt om Helge Hjorvardssöns kvad, der ret besét er en række brudstykker af fire forskellige, men dog sammenhørende, hinanden fortsættende oldkvad om Hjorvard og sönnen Helge. Dette ættesagn har vistnok aldeles intet med Norge at göre, skönt det et sted hedder: „Komdu heill, Hèðinn, ór Noregi!“ det vil kun sige: nordfra (ór norðrvegum), modsat „suðr í lönd“, ligesom vi i det første Helge Hundingsbanes kvad have „á norðrvega“ ɔ: imod norden. Det er ganske vist, ligesom Volsungsagnet, et fællesgotisk oldsagn, og Helgakviða Hjörvarðssonar er da det eneste af vore oldkvad, der ved sit „Sváfaland“ og sin „Sváfakonungr Sváfnir“ viser hen til det i Bjovulvsdigtet forekommende folkenavn „Swæfe“ ɔ: Svever eller Schwaber. Ligeså utvivlsomt tilhører Volundskvadet digtningens bedste tid og er da det eneste bevarede led af en större

kreds af sange, der dels have indledet, dels fortsat det nu bevarede. Volundsagnet hører til de fællesgotiske, og den svenske stedfæstelse er uden betydning. Om Volunds herkomst vide vi intet vist; de tyske sagn om Vade rise ere så nye, og Eddas prosabemærkning om Finnekongen turde bero på en misforståelse af „álfa ljóði“, „vísi álfa“ eller måské af en kong Finn, hvorved vi komme til at tænke på Angelsaksernes sagnkonge Finn Folcwalding. Derimod er den sön af Volund og Bodvild, hvis fødsel Volundskvadet ved sin slutning bebuder, virkelig de tyske sagns Wittich, Didrikssagas Viðga, vore kæmpevisers Vidrik Verlandssön; det se vi af det nylig fundne fragment af det oldengelske Valdarsdigt fra 8de el. 9de årh., der har „Widia, Welandes bearn, Níðhades mǽg.“ Volund, den gotiske Dædalos, er da en i sin art enestående heros: som kongesön, heltebroder, kæmpefader, valkyrjens elsker, men dog selv — så vidt vi kende ham — ikke helt eller kriger, men kunstner (smed). Den digtning, der har en sådan heros, tilhører klarlig en höjere kultur end den, der har Starkad til sin talsmand. Jeg minder kun om hans stilling ligeover for guldsmeden i Lejre.

Endnu én sagnkreds må her nævnes, som synes at have været besungen i digtningens kulminatjonstid; det er den gamle Skjoldungkreds, som i forrige time kun i forbigående blev nævnet, nemlig den kun hos Sakse forekommende kreds af sagn om kongerne Gram-Hadding-Frode med søstrene Svanhvid, Regner Hundingssöns valkyrje, og den onde Ulvhild, der står først sin fader og siden sin broder efter livet. Også den har klarlig været besungen i en række af oldkvad i den ældste bekendte stil, og de have navnlig haft flere berøringspunkter med kvadene om Helge Hundingsbane. Eksempelvis kan nævnes det første kvad

om kong Gram, Skjolds sön, og hans stalbroder, der fælde den jætte, til hvem kong Sigtrygg havde fæstet sin datter Gro. Her finde vi i et af Sakses latinske vers:

Quis, rogo, vestrum quis moderatur
dirigit agmen? proelia princeps?
quo duce signa quove paratur
bellica fertis? præstite bellum?

en nærliggende parallel til et vers i Helge Hundingsbanes 2det kvad:

Hverir láta fljóta hvers bíðið èr
fley við bakka? í Brunavágum?
hvar, hermegir! hvert lystir yðr
heima eiguð? leið at kanna?

Både besyngelsen og hele situatjonen: Gram, Gro og hendes forhadte bejler, samt hendes fader Sigtrygg, hvem Gram også fælder, minder da stærkt om Helge, Sigrun, Hodbrodd Granmarssön, hvem hun kalder „konungr óneiss sem kattar sonr“, og hendes fader Hogne, hvem Helge dræber. Gram fælder også en Svarin, Gøtlands hersker, hvilket minder om Svarinshaugr, der i Helge Hundingsbanes kvad er Granmars og hans sönners hjem. Kong Sigtryggs drab tillægges i Hyndluljóð ikke Skjolds sön Gram, hvem de norsk-islandske kilder ikke kende, men Halvdan den höje, der ifølge Bjovulvsdigtet er Skjolds sönnesön. Også i Haddingsagnet finde vi stærke ligheder med de eddiske kvad: Odins stilling til ham er ganske som til Sigurd, hvorom siden, og i forbandelsen fra den svenske præstinde genkende vi tildels de samme udtryk som i Sigruns forbandelse over sin broder Dag i det 2det Helge Hundingsbanes kvad. Svanhvid Haddingsdatter, der kommer ridende i valkyrjeskaren til den endnu unge, ukrigerske kongesön Regner, hvem hun vækker til dåd og kårer til sin brudgom, hun svarer da ganske til Svava, Helge Hjorvardssöns

valkyrje, der giver ham både navn og sværd og kalder ham til dåd og til kærlighed. Den kong Frode, der slutter denne sagnkreds, er, som det synes, Fredfrode, og vi have da af de herhid hørende kvad endnu den gamle Grottesang tilbage. At også den 2den række af Skjoldungsagn: fra Frode til Rolv, har været besungen i den ældste bekendte stil, det se vi af sagaens fortælling om Ro og Helge, hvor de sparsomme lævninger af vers bære tilstrækkeligt vidne herom, f. eks. deres søster Signes klage:

Öll er orðin	brœðr sá ek mína
ætt Skjöldunga,	á berum sitja,
lofðungs lundar	en Sævils rekka
at limum einum;	á söðluðum;

hvortil en række parallelsteder haves i Volsungsangene. Hvad her særlig må fremhæves, er dette, at disse vers klarlig vise, at besyngelsen har været i den gamle stil, hvor tilhøreren er ligesom nærværende ved handlingen, i det de handlende personer alle få replik inde i den fremskridende fortælling. At også Rolvssagnet, og navnlig Rolvs Upsalsrejse, har været besunget på denne måde, det lære vi af Sakses fortælling om samtalen mellem Rolv og Yrsa, af sagaens beretning om Rolvs ord til Adils, da han bukker sig ned efter ringen Sviagris, og endelig af det par linjer, der er os bevaret i Snorres Edda:

Aukum enn elda	flýra sá elda,
at Aðils húsum;	er yfir hleypr.

Des mærkeligere bliver det da, når vi tillige kunne påvise en besyngelse af Rolvssagnet, der røber et senere trin i digtningen, hvad vi straks skulle komme til.

Alle disse besyngelser tilhøre efter min opfattelse digtningens kulminatjonstid, og de frem-

træde da i den för omtalte form: sangerens fortælling med de handlende personers deri indlagte tale, således at alle personerne få replik, og det hele foregår for vore öjne. Vi skulle nu se, at der i digtningens lævninger kan påvises en bevægelse netop i den retning, som vi nys ved omtalen af det andet Gudrunskvad, Oddrúnargrátr og Guðrúnarhvöt fandt som en nyere ændring. Jeg tror at kunne påvise denne efter kulminatjonen foregående bevægelse på to stadier: først på et mellemstadium, hvor sagnet væsenlig fremtræder i en samtale mellem et par helte, således at der i disses tale gives en tilbageskuende beretning om, hvad der forhen er hændet. Dette finder jeg i, hvad vi have af Rolvsagnets besyngelse, i de gamle Bjarkemål, der temmelig fuldstændig kunne kendes fra Sakses latinske oversættelse ved hjælp af de enkelte i det gamle sprog bevarede vers. Dette kvad har da væsenlig indskrænket sig til en vekselsang mellem Bjarke og Hjalte, hvori ikke alene slagets gang beskrives, men der også gives et tilbageblik på Rolvs tidligere liv og bedrifter og en rig lovprisning af hans udmærkede egenskaber. Jeg må her nöjes med at antyde dette; en efterlæsning vil godtgöre rigtigheden heraf. (Jfr. N. M. Petersen: Danm. hist. i hedenold, 2den udg. I, 230—43.) En betragtning, som her også alene kan antydes, uden at forfølges, er betragtningen af den poetiske sprogform, naturligvis ikke af den grammatiske form, ti den vil i al traditjonelt bevaret poesi i det hele taget være optegnelsestidens; ikke heller af det egenlige ordforråd, ti også det følger, om end lidt langsommere, med tiden; men af billedsproget og dets anvendelse i digtningen. Det er klart, at omskrivningen, der i vor historiske oldtidsdigtning spiller en så overvæld-

ende stor rolle, kan forfølges i sin stedse stigende udvikling fra den gamle mytedigtning gennem den heroiske ind i den historiske, hvor den meget tidlig kulminerer, det vil egenlig sige: går ud over alle rimelige grænser. Øveralt i de heroiske oldkvad findes en mængde omskrivninger for helte, kampen, sværdet, guldet o. s. v.; men de forekomme altid kun enkeltvis, højst et par sammen. Men her i Bjarkemålene have vi ikke mindre end 15 omskrivninger for guldet på rad lige efter hverandre:

Gramr inn gjöflasti
gœddi hirð sína
Fenju forverki,
Fáfnis miðgarði,
Glasis glóbarri,
Grana fagrbyrði,
Draupnis dýrsveita,
dúni Grafvitnis.

Ytti örr hilmir
— aldir við tóku —
Sifjar svarðfestum,
svelli dalnauðar,
tregum Otrs gjöldum,
tárum Mardallar,
eldi Oronar,
Iðja glysmálum.

Gladdi gunnveitir
— gengum fagrbúnir —
þjaza þingskilum
þjóðir hermargar,
Rínar rauðmálmi,
rógi Niflunga.

Dette er nok til at vise, at Bjarkemålene tilhøre en nyere stil, end der er rådende i de eddiske kvad, om endog nogle af disse ere yngre end Bjarkemål; ti en fortsat anvendelse af en ældre stil finder altid sted ved siden af en senere udviklet, og gör det da navnlig i vor gamle digtning; et digt kan derfor være meget yngre end den stil, hvori det (efter ældre forbilleder) er holdt; men det kan ikke være ældre end udviklingen af selve den i det anvendte form. Jeg skal her minde om, at jeg allerede i forrige time antydede Rolvssagnets særegne, fra de ældre ættesagn noget forskellige formatjon, ligesom jeg også för i

denne time nævnede denne heltekonge i sin kæmpekreds som betegnende et mellemstadium imellem den ældre enestående kongehelt og den senere enestående kæmpe, der rager op over alle konger. Som en slags efterligning af Rolvssagnet nævnede jeg også i forrige time Halvssagnet; og det er da vel værdt at lægge mærke til, at vi også ved dets besyngelse tildels finde samme egenhed som ved Rolvssagnets besyngelse i Bjarkemålene; navnlig er det sidste af de bevarede Halvskvad en enetale af Halvskæmpen Hrok den sorte, hvori han skuer tilbage på sit og kongens tidligere liv og forkynder sin faldne herres pris. Denne 27 strofer lange tale er dog sagtens egenlig led i en samtale.

Senere end dette mellemstadium, videre fremskredent i samme retning, er da det, som jeg ansér for det sidste stadium indenfor den heroiske digtnings egne grænser: hvor vi endnu mere end på mellemstadiet må nöjes med handlingens efterskin, idet beretningen om den lægges i munden på en enkelt sagnfigur, der ser tilbage på sit liv og fortæller hele rækken af sine egne hændelser og bedrifter. Og dette gælder netop om sangformen i Starkadsdigtningen, som vi för, ved grunde hentede fra selve sagnformatjonen, fandt at måtte henføre til digtningens sidste stadium. Hvad vi have tilbage i det gamle sprog af Starkadsdigtningen, har denne form. Således er det af Olav hvítaskáld i málskrúðsfrœði (Snorres Edda, II, 104, 407) anførte halvvers:

þann hefi ek manna hringhreytanda
menskra fundit hrammastan at afli.

Således også de Starkad tillagte, både smukke og gamle vers i Gautrekssaga, som dèr sammenfattes under benævnelsen Vikarsbálkr: Starkad er dèr den ene talende. Ligeså når vi gå til Sakse og se på hans fem Starkads-

kvad: tre i 6te og to i 8de bog. Dèr er da først det digt, hvori Starkad selv skal have besunget optrinnet med den næsvise guldsmed i Frodedatterens jomfrubur. De vers, som Sakse her har haft for sig, have da upåtvivlelig også haft form af selvfortælling. Det samme gælder om de to andre Starkadsdigte i 6te bog: de to lange taler, som Starkad holder for den vanslægtede, men endelig af dvalen vakte Ingel Frodesön. I dem begge omtaler Starkad både sine egne og sin gamle herre Frodes bedrifter. At Sakse her, uagtet den fremmede form, hvori han ganske vist velbehagelig breder sig en del, dog ikke er så langt fra sin grundtekst, det kan sluttes af linjer som disse:

Undecim quondam proceres eramus
regis Haconis studium secuti,
hic prior Helgo Begathus resedit
ordine cœnæ;

sammenlignede med Starkads omtale af sine stalbrødre i Vikars hird:

þár var hinn gamli
Gunnólfr blesi,
þá váru vèr
þrettán saman,
fær varliga
fríðri drengi.

Et femte Starkadskvad er det om Bråvoldslaget, hvori den lange liste over kæmperne på begge sider, der lader sig redusere til fornyrðalag. Både Sakse og Sögubrot vise, at kvadet dog har indeholdt mere end denne liste: at det også har haft en beskrivelse af slaget, og da særlig af Starkads kampe; så også her har Starkad sikkert helt igennem været den talende, hvilket netop har foranlediget den gamle, naive opfattelse, som der endnu findes dem, der dele: at Starkad var digtets forfatter. Det sjette Starkadsdigt, vi kunne skelne, er hans såkaldte svanesang. Den kan da ikke godt have Starkad selv til forfatter,

eftersom hans død berettes i den — bide kunde hovedet, efter at det var afhugget, men synge dog vel neppe —; det har været et episk kvad, hvori foruden Starkad også hans banemand Hader har haft ordet; men den langt overvejende del har dog, som vi se, i lighed med det øvrige været Starkads udtalelse, med opregning af alle hans bedrifter. Et syvende Starkadsdigt har vistnok besunget hans kamp med Angantyr og de andre bersærker; men det har Sakse ikke haft i metrisk form, vel ikke engang i simpel prosaopløsning, men bearbejdet i sagaform. Dets taleform lader sig derfor nu ikke bestemme.

Alle bevarede Starkadsvers ere i almindeligt fornyrðalag, og således har også Bråvoldskvadet været; måské det første af hans Ingelskvad, som Sakse i sin latinske oversættelse ligesom gör mere stads af, har været i ljóðaháttr; men hvad man har talt om et særeget efter Starkad opkaldt versemål har intet at betyde. Snorre har i sit Háttatal mellem de forskellige arter af fornyrðalag, som dog ere rent teoretiske distinktjoner, der ikke have været iagttagne i virkeligheden, en sådan varietét, som han (i teksten) kalder „stikkalag"; med en senere hånd end afskriverens er i codex regius i marginen skrevet „Starkaðarlag". Det er det hele.

Et yderligere bevis for, at den i Starkadsdigtningen rådende sangform: tilbageskuende enetale (selvfortælling) af den besungne helt, er den senest udviklede, findes fremdeles deri, at dette også er formen i de vers af mere tvivlsom ælde, der besynge Orvarodds bedrifter. Orvarodd som sentral sagnhelt er åbenbart en genganger af Starkad, og således skal han da også have kvædet sin „æfidrápa", hvori han opregner alle sine bedrifter og æventyr. Og det samme gælder om de fleste af de

vers i Fridthjovs saga, der kunne have tilhørt den heroiske digtning: de lægges Fridthjov i munden og berette hans overstandne besværligheder.

Vi kunne ikke opholde os længere ved eller gå dybere ind på betragtningen af den heroiske digtnings form. For dette overblik må det være tilstrækkeligt, at have fået øje på den parallele bevægelse af sangform og af sagnformatjon. Når kun dette syn på sagen, som jeg tror, vil kunne stå sin prøve, så er dermed godtgjort berettigelsen af den rent literære synsmådes anvendelse på vor oldtids hele natjonale sagnpoesi, og så vil denne vor heroiske digtnings literære historie give et kulturhistorisk resultat af ikke ringe betydning.

Vi skulle nu til slutning kaste et blik på vor heroiske digtnings fællesidéer: på den i den rådende livsanskuelse.

Jeg lagde i begyndelsen af denne time særlig vægt på, at vi fik det rette syn på sagnhelten Starkad. Jeg sagde, at han, ret forstået, kunde give os vigtige oplysninger om hele digtningens liv og udvikling; og jeg vover at tro, at han har víst, at han kan holde dette løfte. Jeg sagde også, at han, om han misforstodes, vendte op og ned på det hele og spærrede os vejen til det rette nordiske heltebegreb; dette skal jeg nu forsøge at vise. Det er da klart, at dersom han var, hvad man (N. M. Petersen) har kaldt ham: „Nordens heros“, „heltenes helt“, så vare vi jo alt her ved målet: så kunde vi ikke søge heltebegrebet andensteds end hos ham, i hvem det fandtes legemliggjort i sin fulde vækst. Men hvor fattigt, hvor råt, hvor ensidigt, hvor besmittet var da ikke Nordens ideale heltebegreb! Hvor skulde da helte som Helgerne, Sigurd, Rolv, Halv være komne fra? Og hvor skulde alle de ophöjede, de ömme og kraftige, de

milde og grumme kvindeskikkelser have hjemme, som stå heltene ved siden, dersom idealet var den vilde kæmpe, hvis forhold til kvinden kun viser sig dels i foragt for hende i sin mildhed, som nedværdigende helten ved kælen elskov, dels som håndgribelig brutal kamp mod hende, hvor hun optræder i sin kraft som skjoldmø i slagets tummel? Vil nogen svare: det er billeder tagne ud af livet, af historien; men Starkad er sprungen ud af idéen; så må der atter spörges: hvorledes kan et folks historiske liv have et höjere og ædlere præg, end dets ideale anskuelse har? Det er umuligt. Derfor måtte vi først i Starkad se det sunkne, ikke det fuldvoksne heltebegreb, i hans digtning se den heroiske digtning i sin falmen, ikke i sin blomstring, för vi vandt ret til at gå ham forbi og at søge vore hedenske fædres ideale beskuelse af menneskelivet på et tidligere trin end dèr hvor Starkad står.

Om heros- eller helte-begrebet i sin almindelighed talte jeg i den første af disse tre forelæsninger og udtalte da, hvad der ingen tvivl eller strid kan være om: at ethvert folk, som har sine egne guder, har også sine heroer, og at disses plads overalt er mellem guder og almindelige mennesker. Af denne stilling følger på den ene side, at heroerne, ikke alene de enkelte fremragende ideale helte, men i det hele alle de i den heroiske digtning besungne slægter, for oldtidens öjne stode som menneskehedens rette adel, i besidelse af alle menneskelige kræfter og egenskaber i den störste fylde, — og på den anden side, at disse helteslægter stode det guddommelige nærmere end andre dødelige. Dette er udtrykket for det fælles. Men indenfor denne fællesbestemmelse ligger der en række af forskellige trin: de forskellige natjoners forskellige heltebegreb må væsenlig bestem-

mes ved heltenes forhold til guddommen; og dette forskellige forhold beror da atter på folkenes guddomsopfattelse, på deres religjøse anskuelse.

Indernes heroer ere umiddelbare udströmninger af det guddommelige: det er guderne selv, der nedstige og fødes som jordiske mennesker, for atter efter deres jordiske løbebane at vende tilbage til deres guddommelige natur. Grækernes helteslægter stamme fra guderne, og de enkelte helte og heltinder ere atter gudebörn; når deres jordiske bane er endt, kommer apoteosen, forgudelsen: de begynde som gudebörn og ende som halvguder, med guderne delagtige i menneskenes tilbedelse. Dette græske heltebegreb har man sædvanlig — udtrykkelig eller stiltiende — villet have overført på den nordiske, som overhovedet på den hele gotiske stamme. Jeg anførte i første time Jakob Grimms ytringer herom; også for vort heltebegreb sætter han det som forudsætning, at heltene og helteslægterne skulle tænkes legemlig at stamme fra guderne og atter at hæve sig til guderang; de ere både „vermenschte götter og vergötterte menschen.“ Dette er efter min overbevisning aldeles falsk.

Tanken om nordiske halvguder er let at afvise, da ingen nogensinde har hørt en sådan nævne. Sproget besad end ikke noget ord til at udtrykke begrebet: det kender intet „hálfgoð“ eller „hálfáss“, svarende til ἡμιθεος, semideus. Selve de gamle guder, aserne, bleve hos Sakse til „semidei“ ligesom hos Jornandes för ham. Om en nordisk herosdyrkelse siger Jakob Grimm meget træffende (Deut. mythol. s. 359): „Wir vermissen nachrichten über die art und weise, wie sich der heroencultus verschieden von dem eigentlichen götterdienst bei unsern vorfahren gestaltet hatte, sogar die altnordischen

quellen enthalten darüber nichts.“ Grunden til denne mangel antager jeg det for simplest og rigtigst at søge deri, at der intet var at berette, fordi det aldrig var faldet nogen gammel Nordbo ind at offre eller bede til en sagnhelt som Sigurd, Rolv eller Starkad, således som Grækerne gjorde ved Perseus, Dioskurerne og Herakles. Flatøbogens fortælling om Halvdan svartes broder Olav Geirstaðaálfr, der desuden ikke var nogen heros, er da ganske upålidelig og kunde i det höjeste vidne om en lokal overtro. Hvor urimelige Meninger angående den gamle hedningtro man kan finde i sagaer, det ses af Hellig-Olavs saga (Fornmannasögur V, 239), hvor det hedder, at Thor var Englændernes, Odin Saksernes, Skjold Skåningernes og Godorm de danskes gud. Fortællingen i Hervararsaga om den gudfrygtige kong Gudmund på Glæsisvolde i Jotunhejm, der efter sin død blev regnet mellem Guderne, er jo et rent æventyr. Hvad endelig Snorres Edda og andre kilder mælde om den hålogalandske Holge med døttrene Thorgerd Holgabrud og Irpa, som Hakon jarl skal have dyrket, turde derimod vel vise hen til en lokalkultus, sagtens af finsk oprindelse. Men ingensteds findes noget spor til, at de ægte heroer, sagnheltene, vare genstand for dyrkelse. Det ligger nær at tænke sig, at også senere tilstande have deres grund i samme natjonale forskellighed mellem Europas sydlige og nordlige hovedstammer: Sydboen, de græsk-romanske folk, dyrkede i hedendommen halvguder, i kristenheden helgene; Nordboen, de skandinavisk-germaniske folk, kendte ingen halvguder og vendte sig atter fra den sydfra indførte helgendyrkelse.

Hvad nu gudeslægtskabet, den legemlige nedstammelse fra guder angår, da have vi jo her alene at holde os til den i selve den heroiske digtning fremtrædende

anskuelse og ikke til senere tiders opfattelse, der endda på anden eller syvende hånd kan være påvirket af kendskab til de græsk-romerske forestillinger. Og det skal da her allerførst mærkes, at der findes ikke et eneste sted i hele den heroiske digtning — vi tale her kun om selve oldkvadenes vers — hvor en helt eller en helteslægt kaldes són eller ætlinge af guder. Havde det været den gamle opfattelse, så var det utænkeligt, at den ikke skulde have ytret sig; der var anledning nok dertil, dels hvor guden (Odin) optræder og tiltaler heltene, dels hvor disse nævnes; ti i den heroiske digtning nævnes helten ofte ved sit patronym, ved at betegnes som sin faders són, og i mytekvadene, hvor det samme finder sted, dèr finde vi „Óðins sonr“, „Óðins barn“, „Yggs barn“ brugt om Thor, om Tyr, om Balder, og aserne kaldes tilsammen „Hropts megir.“ Vil nogen indvende, at i det 1ste kvad om Helge Hundingsbane kaldes Gudmund Granmarssón „goðborinn“ og i Hamdismál Sorle og Hamder „goðbornir“, så må derimod bemærkes, at her vistnok bör læses „góðborinn“ og „góðbornir“ = ítrborinn, áttgóðr og gotisk gódakunds (εὐγενης); og vil man anføre Hyndluljóðs „gumnar þeir er frá goðum kvámu“, så er for det første Hyndluljóð, som för omtalt, et efterheroisk digt, og for det andet kunne vi også dèr læse góðum, og vi bör göre så, når vi intet have at støtte den anden opfattelse på (ti sonum i Hyndl. 3 er blot en skrivfejl for sumum, som også læses i næste linje, og digtets gudegenealogier tilhøre et med Hyndluljóð sammenblandet, men oprindelig uafhængigt kvad: Völuspá hin skamma).

Derimod er det ganske vist, at langt inde i vikingtiden, da man her i Norden var bleven bekendt med Angelsaksernes historiserende genealogier, der satte Odin (Wodan)

midt ind i kongerækkerne, da dannede den efterheroiske digtning også her sådanne ættetavler, hvor guder stilledes i spidsen som stamfædre til helteætterne og gennem dem til de konger og jarler, skjaldene kvade for. Da kaldte Thjodolv fra Hvin en af Ynglingerne „Freys afspringr“, en anden „Freys áttungr“ og en tredje „Týs áttungr; og da kaldte Eyvind skáldaspillir en af Hakon jarls forfædre ligeledes „Freys afspringr“, en anden „Týs áttungr“, men udledte dog hele ætten fra Odin, der med den jættefødte gudinde Skade skulde have haft en flok börn, af hvilke Sæming blev stamfader til Hladejarlerne. Men fra denne senere skjaldebrug tör vi da ikke imod den heroiske digtnings tavshed slutte, at den skulde have båret på en så dybt indgribende, men aldrig udtalt anskuelse.

Det var naturligt, at en senere tids opfattelse eller talebrug også måtte göre sig gældende i den prosaiske gengivelse af de heroiske sagn, og dèr finde vi da også stundom udsagn om, at helteætten skulde stamme fra Odin; således hedder det i Völsungasaga om Sigge, at han sagdes at hedde Odins sön (hann var kallaðr at hèti son Óðins), og i Hervararsaga om Sigrlame, at så var sagt, at han skulde være Odins sön (svá er sagt, at hann væri son Óðins); og således nævner også Sakse Ynglingerne som „filii Frö“ eller „Frö dei necessarii“, og han har en kong „Frogerus, ut quidam ferunt, Othino patre natus“; og Skjold, som i de angelsaksiske slægtregistre står mellem Odins forfædre, han bliver da hos Snorre og hans forgængere til Odins sön og bliver gift med asynjen Gefjon o. s. v. Og så kommer remsen i Snorres Edda: „Burir eru Óðins“: guder og helte imellem hverandre.

Hvad vi ved siden af den heroiske digtnings tavshed særlig må lægge mærke til, som et bevis på det ugrundede

i den græske halvgudeteoris overførelse paa vore helte, det er dette: at der ingensteds, end ikke i den senere, efterheroiske digtning eller i de historiserede myter, nævnes nogen jordisk kvinde, der ved en af guderne blev moder til en heros; hvorimod heltemødrene, gudernes elskerinder, altid hos Grækerne bestemt fremhæves; hvad også var umuligt andet, hvor den nævnte anskuelse var rådende. Hvor Sakse i 3dje bog drager hele gudeskaren ned på jorden, der er naturligvis også Rind en jordisk kongedatter; men at hun, moderen til Balders hævner, er en rent mytisk personlighed, det vide vi da. Hvor Eyvind vil give Odins (Freys, Tyrs) sön Sæming en Moder, tager han Skade, der hører til asynjerne; men det er da helt meningsløst, at det par skulde have en rent menneskelig afkom. (Meningen er sagtens den, at Skade, skidisen, vintergudinden, måtte være moder til den nordlandske æt; det er altså et udtryk for en rent naturmytisk anskuelse.)

Men vare dog ikke også de nordiske helte på en måde gudesönner, Odins sönner? — ti om Odin alene kan der være tale, da han er den eneste gud, der optræder i heltesagnene, med undtagelse af Thor i Starkadsagnet og Frigg i den prosaiske indledning til Grímnismál. — Hertil må svares: jo, de vare i udmærket forstand, hvad alle enherjer kaldes: Odins valgsönner (adoptivbörn), hans „óskmegir“ eller „óskasynir“, som der siges i Snorres Edda (I, 84): „Óðinn heitir ok Valföðr, því at hans óskasynir eru allir þeir er í val falla, ... ok heita þeir einherjar.“

Odin optræder i heltesagnene på en dobbelt måde: først som heltenes fosterfader og læremester og siden som den, der volder deres bane, der kalder dem til Valhal, at øge enherjernes tal. I første egenskab finde

vi ham hos Sigge, hvem han skaffer i kæmpefølge, ligesom han gör ved Hadding, hvem han endog lader smage gudedrikken, tager under sin kappe og rider med over det vilde hav. Og atter møder han Hadding, stående på klippen og vinkende med sin kappe, da kongen sejler forbi: han går ombord til ham og lærer ham en egen art af fylking: „at fylkja hamalt“, ligesom han siden lærte Harald Hildetand, og som vi se, at også Halv havde lært (Fornaldarsög. II, 40). Vi møde ham i Volsungs hal, hvor han skænker Sigmund sværdet Gram; han kommer til Sigurd og lærer ham først at vælge hesten Grane og siden at fælde Fåfner; en tredje Gang står han (som ligeover for Hadding) på klippen, hvor Sigurd kommer sejlende på vejen til faderhævn; og vi kende ham da på mælet:

Hnikar hètu mik,
þá er hugin gladdak,
Völsungr ungi!
ok vegit hafðak;
nú máttu kalla
karl af bergi
Feng eða Fjölni,
far vil ek þiggja.

Han går ombord til Sigurd og lærer ham krigskunst og visdom. Odin er Gejrrøds fosterfader og gæster ham siden som Grímnir. Som Hrosshársgrani fostrer han da også Starkad, og Orvarodd sætter han i vikinglære. Hvorledes han viser sig som Rane for Rolv, der forsmår hans gaver, skönt han har nydt godt af hans råd, det så vi i forrige time.

Når Helten har nåt sin fulde vækst og fuldført sin gerning, da kalder Odin ham til Valhal, kåret af valkyrjens spyd, eller i det han selv træder frem for ham, dog ikke som den, der selv rører hånd til at fælde helten — det forekommer alene i Hildetandssagnet, det yngste af alle de heroiske kongesagn —: han låner Dag, som bloter til faderhævn, det spyd, for hvilket Helge Hundingsbane skal falde;

han rækker Starkad den vånd, der i hans hånd skal vorde et spyd, der vier Vikar til Odin; han står for Sigmund i slagets tummel og holder sit spyd mod hans sværd, så det brister; Sigmund er da værgeløs og bliver straks dødelig såret. Han er tilstede, da Rolv og hans helte fældes, og han ser også til ved Halvs og hans kæmpers fald (det lære vi af den færøske og svenske forkevise); efter Sakse og Völsungasaga er han også hos Jormunrek og lærer ham at fælde Sorle og Hamder. Og i Grímnismál høre vi hans tordenrøst, da kan fortörnet lader sin fostersön Gejrrød se et glimt af sin majestæt, i det han med et ord vier ham til døden:

Eggmóðan val
nú mun Yggr hafa,
þitt veit ek líf um liðit;
úvar 'ru dísir,
nú knáttu Óðin sjá,
nálgastu mik, ef þú megir!

Óðinn ek nú heiti,
Yggr ek áðan hèt,
hètumk þundr fyrir þat,
Vakr ok Skilfingr,
Váfudr ok Hroptatýr,
Gautr ok Jálkr með goðum,
Ofnir ok Sváfnir,
er ek hygg at orðnir sè
allir af einum mèr.

Da springer kongen forfærdet op og vil göre sin uret god igen, men hans sværd skrider af skede, han snubler og gennembores af sit eget værge.

Der er religjøs alvor og höjhed i al gudens optræden mellem menneskene. Vor heroiske digtning skæmter aldrig dermed, som den græske kan göre. — Ved enhver sammenligning af Grækers og Nordboers oldsagn må vi dog aldrig tabe af sigte, at de førstes foreligge på et senere udviklingstrin end de sidstes. Når vi derfor minde om den iöjnefaldende forskel på de guddommelige magters optræden i heltesagnene her og hist, når vi minde om, hvorledes guderne hos Homer, så livlige og yndefulde skildringerne end ere, dog aldrig optræde med den religjøse alvor som

overalt i de nordiske heltesagn, så tör vi dog ikke deraf ligefrem udlede en tilsvarende forskel i den hele natjonale beskuelse af forholdet mellem guder og mennesker. Der er god grund til at antage, at den ældre episke græske sagndigtning, der stod på et ligeså primitivt standpunkt som den nordiske, har i så henseende víst större overensstemmelse med denne, end den homeriske gör. — Men ikke des mindre er det en berettiget antagelse, at der altid har været holdt en större afstand mellem jord og himmel i Nord end i Syd, og at netop denne dybt begrundede forskellighed er årsag til, at Nordboen ikke kendte til nogen blandet afkom af guder og mennesker: en sådan tanke stred imod hans religjøse ærefrygt; hvorimod i Syden ikke blot guderne, men også gudinderne, havde deres jordiske elskovsæventyr og jordiske afkom.

Gælder det i almindelighed om enhver livsanskuelse, at den har sit grundlag i det religjøse, så er det dog meget langt fra, at forbindelsen med dette grundlag overalt er lige klar og lige levende. Og det religjøse er i sig selv et så omfattende begreb, at dets indvirkning på anskuelsen vil, som en følge af dets egen art, være højst forskellig. I den nordiske oldtids heroiske digtning er den natjonale religjøse anskuelse så dybt rodfæstet og saa stærkt indgribende i alle forhold, at denne digtning aldeles ikke lader sig forstå uden i forbindelse med det religjøse. Og dette har ikke alene sin grund i det primitive udviklingstrin, som digtningen tilhører, men også i selve arten af det nordiske hedenskabs religjøse anskuelse. Kampen mellem guderne og de mod dem og den hele verdensorden fjendtlige kræfter: turser og trolde, giganter og titaner, står for den oldgræske forestilling som for længst afsluttet med gudernes sejr; men for den oldnordiske er kampen

vedvarende, endnu uafgjort: hovedslaget i Ragnarok står endnu bestandig tilbage, og dens udgang har næppe stået lige så klart for den almindelige bevidsthed, som den fremtræder i de præstelige oldkvad. Thor holder kampen stående, Odin grubler og grunder og samler visdom fra levende og døde, fra alle verdner. Det er mytekvadenes indhold. Men Odin ruster sig også til den store kamp ved at samle kæmper fra menneskenes verden: enherjeskaren. Derfor er han heltenes fosterfader og læremester, derfor kalder han dem, så snart han finder dem modne til at øge Valhals helteskare. Al heltens færd i jordelivet er en oplærelse, en øvelse, en forberedelse hertil, — når den ses med Odins öje; og med det öje ser den heroiske digtning på sine helte og deres kampe, skönt den tillige har et åbent öje for alt, hvad der hører til menneskelivet som sådant. Denne Odins tanke er smukt udtrykt — om end ilde anvendt til en overdreven smiger — i de år 950 forfattede Eiríksmál, når digteren lader Odin, som grunden til, at han har kaldet Erik Blodøkse bort fra verden, angive den guderne truende fare: den grå ulv (Fenrir) stirrer mod asernes flok:

sèr úlfr inn hösvi á sjöt goða.

Og få år derefter (961) kvad Eyvind skáldaspillir sine Hákonarmál, hvori valkyrjerne fra Odins hal sværve over valen, at kåre Hakon Adelstensfostre, og da siger Göndul: nu vokser gudernes hird, da de have hjembudet Hakon med mægtigt følge:

Vex nú gengi goða,
er Hákoni hafa með her mikinn
heim bönd of boðit.

Helten er sig sin stilling og sit kald bevidst. Ingen må græde for den faldne helt, som Helge Hundingsbane siger:

Skal engi maðr
angrljóð kveða,
þótt mèr á brjósti
benjar líti;

vel skulum drekka
dýrar veigar,
þótt mist hafim
munar ok landa.

Glad og frimodig skal helten gå ud af verden, som Hogne, om hvem det hedder:

hló þá Högni, er til hjarta skáru;

og som Halv, om hvem sangen vidner, at

Hálfr konungr hlæjandi dó.

Og det genlyder i Krákumál's ord i Regners mund:

Hlæjandi skal ek deyja.

Heltens skæbnetro, der hænger nöje sammen med bevidstheden om hans höjere bestemmelse, er så iöjnefaldende i den hele digtning, at den ikke behøver nogen påvisning.

Hvad jeg her også kun kortelig kan berøre, det er kvindens betydningsfulde stilling i Nordens ældste heltesagn, i ættesagnene. Vi bemærke straks, at digtningens kvindelige karakterer frembyde en langt större og rigere afveksling end de mandlige. Her er ömme, milde kvinder, som Hagbards Signe, Ottars Sigrid, Sigmunds Hjordis, Helgernes Svava og Sigrun, Gunnars Oddrun, Hjalmars og Fridthjovs Ingeborg; der er stærke, vilde kvinder, som Brynhild og Gudrun, Alvhild og Ragnhild, Ålov og Hervor og Volsungsdatteren Signe. Der er også grumme og onde kvinder, som Åse og Grimhild og Ulvhild og Skuld. De ere dog ikke alene enten ömme og milde eller stærke og vilde, de samme kunne være begge dele: det er den samme Gudrun, der opløst i smærte synker ned ved Sigurds lig:

þá hnè Guðrún
höll við bólstri,
haddr losnaði,

hlýr roðnaði,
en regns dropi
rann niðr um knè;

og som da giver sin kvide luft i den yndigste klagesang, — den samme som siden med sværd i hånd styrter sig ind i kampen for at hjælpe sine brødre mod sin troløse husbond, og som siden myrder sine egne börn og giver deres fader Atle dem at æde. Og Brynhild er ikke blot den vildeste og grummeste kvinde, hun er tillige den varmeste. Er Hagbards Signe billedet på den kærlighed, som overvinder alt, så er Brynhild billedet på den kærlighedslidenskab, der trodser alt, for at nå sit mål; og hendes mål er da i grunden det samme som Signes, der tænder ild i sit bur, da hun ser Hagbards kappe i galgen: da Brynhild ikke her kan besidde Sigurd, så vil hun følge ham til Valhal, og hun skaffer dem stort følgeskab af tjenere og terner, så Valhals dörre, som hun siger, skulle ikke slå dem på hæle.

Men hvad vi ved betragtningen af kvinderne i vor heroiske digtning især bör lægge mærke til, i forbindelse med, hvad der nys blev fremhævet om det religiøses altgennemtrængende indflydelse på denne digtning, det er, hvor beundringsværdig digtningen har vidst at bringe sin rige erotik med ind under fællesidéen, med ind i den religiøse anskuelse. Kampen hører væsenlig med til heltens religjon, og han løsrives ikke fra den, han knyttes netop inderligere til den, i det hans elskede er valkyrjen, der svæver over ham i kampens bulder og atter møder ham hisset i Valfaders sal.

De valkyrjer, om hvilke her er tale, ere ikke gudinder eller feer, lige så lidt som de ere, hvad en lærd forsker (Finn Magnusen) har ment: meteorer; de ere heltenes lige, dødelige kongedøttre, som Svava og Sigrun og Brynhild, som Ölrun og Svanhvid og Alvitr og flere andre; de kende også fredens gerning, når de sidde ved tenen hjemme i

deres faders hal, eller når de blive heltenes hustruer. Men de have tillige deres guddommelige kald: kårede dertil af Odin kaldes de hans valgdøttre, „óskmeyjar“, som heltene ere hans „óskmegir“, „óskasynir“; og da fare de i flokke enten usynlige eller synlige i strålekrands på skummende gangere gennem luft og over hav med hjælm og med spyd og „væve kampens blodige væv“, beskytte helten eller kalde ham til Valhal; eller de flyve i svanehamme under himlen og bade sig i de stille søer, som de tre valkyrjer i Volundskvadet, som Helge Haddingjaskati's Kåra, som også Brynhild — vi se det af Helreið Brynhildar og af Völsungasaga (kap. 27), hvor hun siges at sidde „sem álpt á báru“, — og således også de svaner, der synge over Fridlevs hoved (Saxo, ed. Müller, p. 200).

Valkyrjens rent menneskelige oprindelse og vedvarende rent menneskelige natur er desuagtet overalt fastholdt i digtningen. Men det er klart, at hun stilles et trin over helten, et trin nærmere ved det guddommelige; — kun således bliver det helten værdigt at kæmpe for hende. Det se vi, da Svava, kong Ølimes datter, kommer til den tavse Helge Hjorvardssön og giver ham navn og sværd og vækker ham til dåd og siden bjærger hans skib i havsnød og værger ham mod onde magters vold, som Hrimgerð siger:

Hon ein því veldr, er ek eigi mák
buðlungs mönnum bana.

Men den samme Svava finde vi siden i fædreborgen, hvor Helge beder om hendes hånd, og vi se hende knæle grædende ved Helges dødsleje. Vi se det, når Sigrun, kong Hognes datter, i stråleglands kommer ridende til Helge Hundingsbane, hvor han sidder sejrende på valen. Og det er den samme Sigrun, hvem vi siden se grædende ved sin

faders lig, og hvis gråd over Helge kalder ham tilbage fra Valhal, for at gæste og trøste sin brud, der reder leje for ham og sig i höjen og snart efter dør af sorg — forbilledet for vor folkevise om Åge og Else. Vi se det, da Brynhild på Hindarfjæld rejser sig af tryllesövnen og lærer Sigurd al runevisdom, den samme Brynhild, som elsker ham over alle og efter at have voldet hans død lader sig brænde på bålet med ham. Der er flere valkyrjer i vore oldsagn, end det ved første öjekast synes; ti for en senere tids prosaiske anskuelse bleve de til „skjoldmøer," amasoner; allerede Volsungsagaen kalder Brynhild en skjoldmø, ikke valkyrje; og Sakses skjoldmøer (bellicæ virgines) ere som oftest egenlig valkyrjer. Ved den udmærkede plads, som vor oldtids digtning således tildeler heltinden, den ideale kvinde, kan da i forbigående bemærkes, at den blanding af begejstring og ærefrygt for kvinden, inderlig sammensmeltet med higen efter kamp og dåd, som betegner middelalderens ridderlige ånd, denne betragtning af kvinden, der i de romanske lande udartede til en kvindetilbedelse, der fattedes både renhed og adel, den havde klarlig sit rene udspring fra de nordisk-gotiske folks poetisk-religiøse oldtidsanskuelse.

Lige så vist er det da, at det andet ridderideal: æren, den krigerske hæder og det uplettede navn, det havde sit rene udspring, sit religiøse grundlag, i de gotiske folks oldtidsanskuelse, hvorefter æren og eftermælet var målet for heltens jordiske stræben. Det udtaler sig overalt, for eksempel i Sorles sidste ord:

Vel höfum vit vegit,
stöndum á val Gotna
ofan eggmóðum,
sem ernir á kvisti;
góðs höfum tírar fengit,
þótt skulum nú eða í gær deyja;
kveld lifir maðr ekki
eptir kvið norna.

Allerklarest klinger det måské gennem hele Gripisspá, hvor vi se Sigurd rolig høre på forudsigelsen om sin tidlige død,